

ISSN 1302-3519

ÇALIŞMA ORTAMI

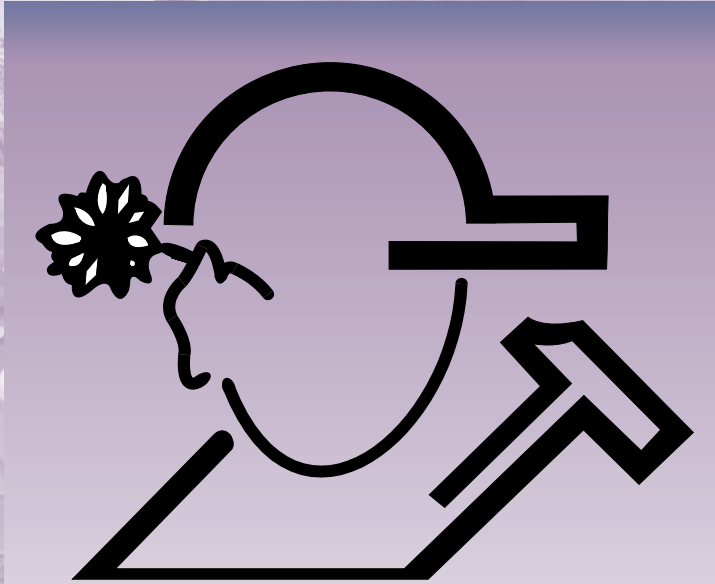
İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 115

Mart - Nisan 2011

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

- Toplum Hekimliğine Gönül Verenler:
Sıtma Mücadelesinde Bir Öncü : Yüzbaşı Şahin
- Çocukların Gözlerinde Yarını Okumak
- SORGULUYORUZ : Gençler Neden İşsiz?
  - Yitirilecek Zaman Yok
- Kaynak ve Kesme Facialarını “Asla Unutma”
  - “Marka Almak” ya da “Marka Olmak”
  - İki Buçuk
- Sosyal Hizmetler Tarihi Kilometre Taşları
  - Çocuk Hastaların Hakları
  - Boztepe’de Heyecan
- İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım

Çift El Kumanda Düğmelerinin (Butonlarının) Yeri Değiştirilmiş Bir Pres’de Çalışma

*Çalışan Çocuklara “Vefa Borcu” nuzu
Ödemek İster misiniz?*

*Fişek Enstitüsü'nün 29. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 19. Yılı*

www.fisek.org.tr

Toplum Hekimliğine Gönül Verenler: Sıtma Mücadelesinde Bir Öncü : Yüzbaşı Şahin

Mümtaz PEKER*

Bu yazının amacı 1940'lı yıllarda Etimesgut daha sonra Ankara bölgesindeki bataklikların kurutulması, akarsuların bir düzene sokulması, sivrisineklerin üreme yerlerinin ortadan kaldırılması, anaçların öldürülmesi, yavruların barınmaması için iş taburu erleri ile fedakârca çalışan tabur komutanı Yüzbaşı Şahin Önen'in çalışmalarını anlatmak, kendisini saygı ile anmaktır.

Nüfusbilim, insanlık tarihinde tarım dönemini ve öncesini yüksek doğum-ölüm hızlarının gerçekleştiği, fakat nüfus artışının çok az olduğu bir dönem olarak tanımlar. Doğal doğurganlığın yaşandığı bu dönem boyunca; beslenme yetersizliği, salgın hastalıklar, insanlar arası anlaşmazlık sonucu sürekli görülen çatışma ve savaşlar yüksek ölümlülüğe neden oldu. Özellikle belli dönemlerde ortaya çıkan salgın hastalıklar değişik bölgelerde bazı medeniyetleri tarih sahnesinden sildi. Halen yaşadığımız coğrafya açısından bunun örneğini sıtma oluşturdu, tarihte sıtma Ortadoğu'da kimi medeniyetleri yok etti. Bunun acılı örneği 1900-1950 yıllarında ülkemizde de yaşandı.

Sultan Hamid hastalığı için Alman İmparatoru tarafından gönderilen özel doktoru tarafından iyileştirilince, doktoru Yalova'ya dinlenmesi için gönderir. Dönüşte huzura kabul edilen Doktor “- Ülkenizde sıtma böyle devam ederse nihayet elli sene sonra başkaca düşmana lüzum kalmadan, eli titremeden silah tutacak kimse kalmayacağını” Hakan'a huzurda söyler⁽¹⁾. Hakan, eczacı ve doktor yolğundan yakındır.

Uzun süren savaşlar süresinde (1912-1922) özellikle savaşan genç nüfus içinde sıtmalı askerlerin oranı çok yüksektir. Birinci Dünya Savaşı sırasında sıtmadan ölen askerlerin sayısı 21.000 yaklaştı, savaş süresince 412.000 asker sıtmaya yakalandı⁽²⁾. Etkisini sürdüren sıtma hastalığı Cumhuriyet'in ilk yıllarında bir felakete neden oldu. Nüfusun büyük çoğunluğunun (%78) yaşadığı köylerde, hasat zamanı tarımsal işleri görece sağlıklı nüfus olmadığı için, köylünün ekini, uzun süre harman yerinde kaldı. Hastalık benzer etkisini kentlerde de gösterdi⁽³⁾.

Cumhuriyet yönetimi 1920'li yıllarda başta sıtma olmak üzere “**en çok görülen, en çok sakat bırakan, en çok öldüren**” hastalıklar ile savaş ilkesi ile yola koyuldu. Bunda başarılı da oldu. Ne var ki İkinci Dünya Savaşı yıllarında, ülkenin kaynakları yeniden orduya aktarılmaya başlayınca, ülkemizde ölüm hızları gerek beslenme yetersizliği gerekse salgın hastalıklar nedeni ile yükselişe geçti. İkinci Dünya Savaşının 1939 yılındaki anormal koşulları altında sıtma, ülkemizde hızla yayılmaya başladı. Yurdumuzun bazı yörelerinde “**ısıtma**”, bazı yörelerinde “**kızdırma**” denilen sıtma hastalığı geçmişteki etkisinden ötürü herkes tarafından biliniyordu. Ne var ki halkımız, hastalığı gelip geçici saydığı için, bundan korunmak, kurtulmak için gerekli önlemi almıyordu. Sağlık Bakanlığı ise “Sıtma Savaş Kurulu'nu” oluşturdu. Bu nedenle söz konusu yıllarda 53 il, 209 ilçe ve 13317 köyde etkin sıtma mücadelesi verildi⁽⁴⁾

. Öte yandan Hükümet, savunma nedeni ile askere aldığı askerini bir kısmını ülkenin acilen gereksinim duyduğu alanlarda çalıştırmaya başladı. İş taburu uygulaması bir yönü ile sıtma mücadelesi için bataklikların kurutulması, su kanallarının yapılması, durgun suların akıtılması, bataklikların ağaçlandırılması, belli noktalara çeşme yapılması, demiryolu kenarındaki otların biçilmesi gibi işlerde erlerin çalıştırılması şeklinde gerçekleştirildi.

Anılan yıllarda Etimesgut Sıtma Mücadelesi Tabibi, Etimesgut II. İş Taburu Komutanı Yüzbaşı Şahin'e sıtma konusunda işbirliği yapmak için başvurur. Başlangıçta askeri garnizon ve hava alanı çevresi için öngörülen işbirliğine Yüzbaşı Şahin 15-20 kişilik gurubu ile katılır. Ne var ki sıtma için mücadelede belirtilen alandaki çalışmanın yetersiz olduğu kısa sürede görülür. İşin boyutu genişletilir. Yüzbaşı Şahin ve taburu “**Himmet edince Erenler, Takla Atar Dağlar**” diye işe koyulur. Tüm yol (demiryolu, karayolu) kenarındaki menfezler sık sık temizlenir, durgun su üzerinde oluşan sayısız anofel jeterinin dalyan bentleri yıkılır, suya serbest akış verilerek sivrisineklerin üremesi önlenir. Sivrisineklerin üreme yerlerini ortadan kaldırmak, yavruların barınmalarına imkân bırakmamak, anaçları öldürerek, köklerini kurutacak biçimde çalışılır.

Yüzbaşı Şahin günlüklerinde yapılan işlerin “Amale Birliklerinin Alacakları Tedbirler ve Şantiye Yerlerinin Tayini Kanunu'na” uygun biçimde yürütüldüğünü yazıyor. Yüzbaşı Şahin alanda çalışırken amale birliklerinin şantiye çadırlarını yüksek tepelere kurduğunu. Çalışanlara cibinlik sağlamış. Amale taburunu günlük çalışmasına erken başlatmış, erken yatırmış. Çalışanlarına haftada iki gün kinin vermiş.

Dönemin savaş koşulları ve çalışma ortamı düşünüldüğünde, amale taburlarındakilerin giyiminin, öteki askerlerden farklı olduğu fotoğraflardan hemen fark ediliyor. Geri hizmette sürekli çalışan bu askerlerin içinde farklı dini ve dili olan yurttaşlarımızda bulunuyor. Amale taburunda çalışanların, giysilerinden herhangi bir şikâyet gelmemesi için alan çalışmalarında Yüzbaşı Şahin'de onlar gibi giymektedir. Amale taburunun çalışmalarını övücü sözlerle Sağlık Bakanlığı yetkililerinden dinleyen dönemin Hava Müsteşarı Zeki Doğan, bir gün askeri cipi ile taburu habersiz denetlemeye gelir. Çalışma alanlarına toz bulutu kaldırarak cipi ile gelen Müsteşar Doğan'ı, Yüzbaşı Şahin amale taburundaki giysileri ile karşılar. Müsteşar Doğan'ın cipten iner inmez ilk sözü “-Bu taburun komutanı nerede?” olur. Şahin Yüzbaşı sıklıkla, “- Hoş geldiniz, buyurun, benim komutanım” der. Müsteşar Doğan, bir komutana bakar, bir amale taburundaki askerlere, ne diyeceğini bilemez. Daha önce duyduğu övücü sözlerden ötürü de sevinçlidir. Habersiz geldiği denetleme sırasında tüm tabur çalışmaktadır. Müsteşar Doğan kısa bir denetlemeden sonra, övücü sözlerle amale taburundakilerin tümünü kutlar, başarılılar diler ve oradan ayrılır. Makamına dönünce yaptığı ilk iş Belge 1'deki yazıyı yazmak olur.

Yüzbaşı Şahin savaş sonrasında da Ankara bölgesindeki sıtma savaş işlerine katkı koyar. Anılarında bölgedeki bataklikların kurutulması, değişik birlikler ile bölgenin

* Dr. Nüfusbilimci, Sosyolog

farklı yerlerindeki ağaçlandırma çalışmalarını sıradan bir iş yapmışçasına anlatır. Temel işi ve becerisi hava meydanı inşaatındaki hünerleri olan Yüzbaşı Şahin 1945 yılında İstanbul'a tayin olur. Ne var ki Ankara'daki hizmetleri unutulmamıştır. Ankara bölgesi sıtma savaş işlerinde olağanüstü başarı göstermesinden ötürü İstanbul Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü tarafından taltifi uygun görülmüştür (Belge 2).

İstanbul'a Yüzbaşı Şahin hakkında bu bilgileri aktaran Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Milli Müdafaa Vekâleti Hava Müsteşarlığına yazdığı yazı ile bir yıl süre boyunca Yüzbaşı Şahin'e ayda 100TL. ödenmesine, bunun karşılığının Bakanlıkça karşılanacağını yazar. Yüzbaşı Şahin'in her iki Bakanlığa yazdığı yazı çok anlamlıdır. Ben sadece görevimi yaptım. Her iki Bakanlıktaki büyüklerimin " ehliyetimin ve liyakatimin emsallerimden çok faik bir durumda olmamı görmeleri ve bunu takdir etmelerini şükranla karşılarım. Adı geçen mezkûr akçanın Bakanlığınız adına ilgili saymanlıktan alınması için buyruklarınıza saygı ile arz ederim."

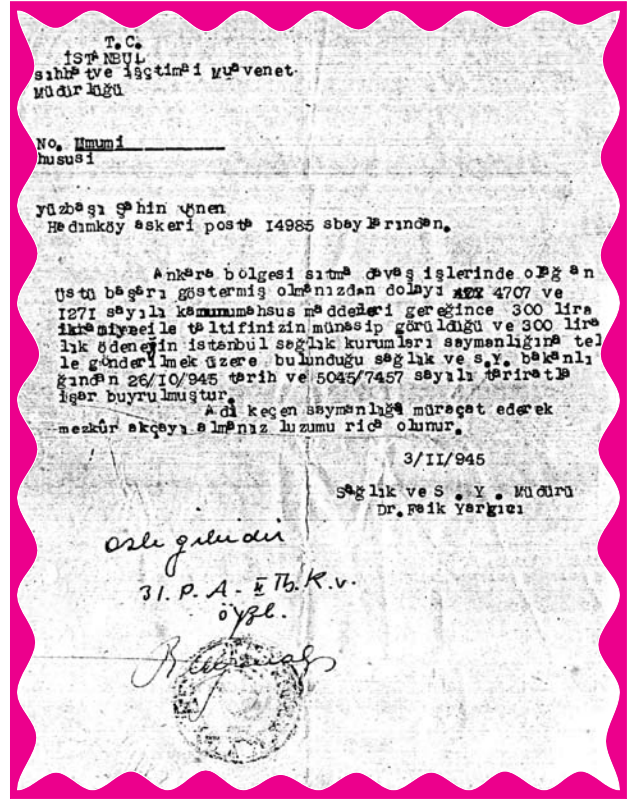
Amale taburları olayını inceleyen ve uygulamayı eleştiren Rifat N.Bali "Askerliklerini bitirmiş ve ihtiyata alınmış gayrimüslimler önceden haber bile verilmeden yeniden silâh altına alındı." biçiminde yazdı⁽⁵⁾. Bali, amale taburunda çalışandan birini şöyle anlatıyor: "Çivril'de(Denizli) sıtma oldum, sorma gitsin. Kendimden geçtim, beni arabaya attılar, revir gibi kullanılan bir otele götürdüler. Benim gibi daha birçok arkadaşım sıtmaya yakalandı. Dört beş kişi orada öldü... O hasta halimizle bizi İstanbul'a geri yolladılar. Pendik'in daha yukarısında bir yere götürdüler. Karım beni ziyarete geldi. İyileştim ve sonra tezkere verdiler."

Bu satırların yazarının babası aynı dönemde beş yıl askerlik yaptı. Hasta oldu, iyileşti, askerliğine devam etti. Tekil örnek değildi. Kasabamızdan bile çok arkadaşı vardı. En sevecek söylediği türkü "Kışın önünde redif sesi var" idi. Çocukluğumda anlamını bilmediğim "redif'in ne olduğunu sorduğumda yanıtı şu oldu. "Üçüncü dönem askere alınan yedek askere denir, Mazan Çavuş öyle idi" dedi. Daha başkasının, olup olmadığını sormadım.

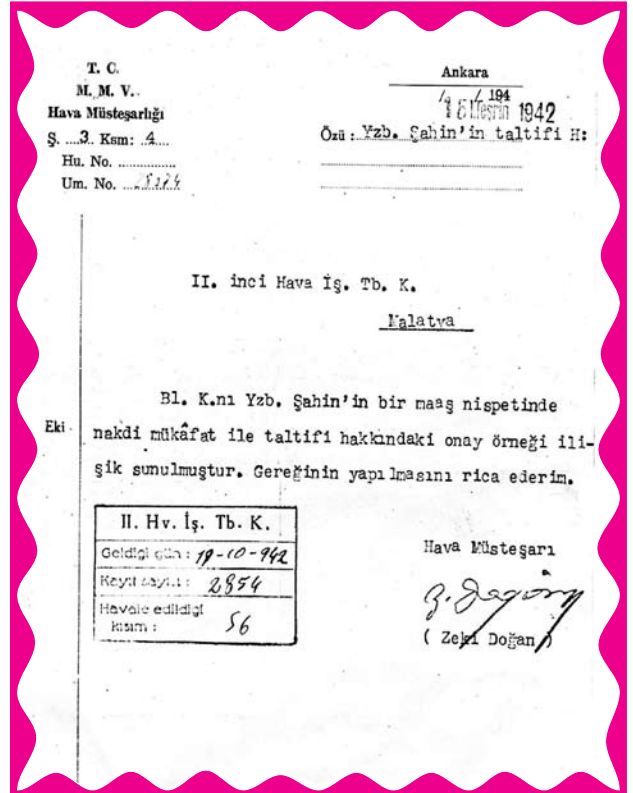
Ülkemizin 1935-1945 dönemi ölümlülük hızlarının, 1923-1934 dönemi ölüm hızlarına göre yüksek olduğunu çalışmalarında saptayan Macura ve Shorter⁽⁶⁾, bunun nedenini büyük ölçüde salgın hastalıklardan oluşan ölümlere bağlarlar. Bulaşıcı hastalıklar için savaşan, çocukların, yetişkinlerin büyük ölçekte hayata tutunmalarını sağlayan nice Yüzbaşı Şahin ve amele taburu çalışanlarını saygı ile anarım.

DİPNOTLAR

- (1) Okyar, Fethi (1980): **Üç Devirde Bir Adam**, s.87, Tercüman Yayınları, İstanbul.
- (2) Çetin, Arif Hikmet(1942): **Sıtma, İktisadi Tesirleri ve Mücadele Tedbirleri**, s.6-16, İstanbul.
- (3) Fişek, N.H. (1983) : **Halk Sağlığına Giriş**, Hacettepe Üniversitesi-Dünya Sağlık Örgütü Hizmet Araştırma ve Araştırıcı Yetiştirme Merkezi yayını, No.2 Ankara.
- (4) Milli Eğitim Bakanlığı (1948): **Sıtma**, Köy Kitaplığı, No:2, s.2-6, İstanbul.
- (5) Bali, Rifat N. (1999): **20 Sınıf İhtiyat Olayı**, Cumhuriyet Dergi Pazar Eki, Sayı 717, s. 1/6-9, İstanbul. Çalışma ayrıca geniş biçimde İletişim Yayını olan **Tarih ve Toplum Dergisi** Kasım(179) ve Aralık (180) sayılarında yayımlandı.
- (6) Shorter, Frederic C. ve Macura, Miroslav: **Türkiye'de Nüfus Artışı (1935-1975) Doğurganlık ve Ölümlülük Eğilimleri**, s.100-101, Yurt yayınlar, Ankara, 1983.

Belge 1: Hava Müsteşarı Zeki Doğan'ın Yüzbaşı Şahin Önen'i taltif yazısı.

Belge 2: İstanbul Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü'nün Yüzbaşı Şahin Önen'i taltif yazısı.

Çocukların Gözlerinde Yarını Okumak

Derleyen: Emirali KARADOĞAN*

Sık sık çocuklarımızı çok sevdiğimizi söylüyoruz. Gazetelerin arka sayfalarında "güzel yüzlü çocuk yarışmaları" yapıldığında, hiç duraksamadan kendi çocuklarımızın fotoğraflarını gönderdiğimiz gibi başkalarının çocuklarına da gülümseyen gözlerle bakıyoruz. Ama gazetelerin birinci sayfalarını çevirdiğimizde dona kalıyoruz. Bu denli vahşet, bu denli kalpsizlik, bu denli canavarlık bizi korkutuyor. Ne için korkuyoruz ? Kendimiz için mi? Büyük bir olasılıkla .. Çünkü eğer çocuklarımız için korksak, bıçağın kemiğe dayanmasını bekler miydik? Çocukların gözlerindeki korku karşısında, eylemsiz kalıp, başımızı kuma gömer miydik? Dünyanın yarısını teslim edeceğimiz çocukların bu korku ve şiddet ortamında, nasıl sağlıklı kalabileceklerini ve ileride sağlıklı ilişkiler yumağı kurabileceğini düşünürdük? Atılan her siyasal adım, her ekonomik adım, çocuklara uygulanan şiddetten başka bir şey değil. Çocuklara yönelik şiddeti anlayabilmek için, olayın içyüzünü görebilmek için bir çok pencereden bakmak zorundayız. Savaş ve terör, fiziksel ve psikolojik baskı, aile içi şiddet, kadının hiçleştirilmesi, ihmal ve sömürü, yoksulluk ve işsizlik gibi şiddet biçimlerine çeşitli açılardan bakmak gerekir.

Resim, www.ecim.blogcu.com, adresinden alınmıştır.

Resim, www.dilsizmutercim.blogcu.com, adresinden alınmıştır.

BAKIN DÜNYADA NELER OLUYOR?

Çocuklardan sorumlu Fransız Ombudswoman, Dominique Versini, Fransa Ulusal Meclisi'nin aldığı bir kararla çocuk hakları ile ilgili kuruluşları kapatması üzerine uyarılarda bulundu. Versini Fransa'nın Avrupa'daki bağımsız çocuk kuruluşunu kapatan ilk ülke olacağı yönündeki yorumlara aldırmadan, mevcut kuruluşları kapatmasının ve beş farklı kuruluşun genel bir ombudsmanlık altında birleştirilmesinin hatalı olacağını dile getirdi (CRINMAIL, 2011a).

İspanya'da Eşitlik Yasa Tasarısına göre, okullardaki kayıt esnasındaki ayrımcılığı önlemek amacıyla "ırk, dil, din, yaş, cinsiyet ve engellilik, bölge" gibi farklılıklar temelinde herhangi bir resmi ödeme alınmayacak. Bu gelişmedeki amaç, bu tür ayrımcılıklardan dolayı okullardaki bölünmeyi engellemek. Güncel olarak şu anda 67 okul farklı gruplara seslenecek şekilde bölünmüştür.

Çek Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, yalnızca yoksul olmanın, çocukların ailelerinden koparılmasının tek ve yeterli nedeni olamayacağına hükmetti. Hükme göre, tüm çocuk refah davalarında mahkemeler, çocukların bakım kurumlarına yerleştirilmeden önce, öncelikle, sosyal olarak zayıf olan aileye, yeterli yardımın verilip verilmediğini değerlendirmek zorundadırlar.

Estonya'da Çocuk hak ihlalleri davalarının daha iyi yürütülmesi, soruşturulması ve çocuk hakları ile ilgili hukuki önerilerde bulunulması için Ombudsmanlık kurumu yaşama geçiriliyor. Sadece 2010 Aralık ayında çocuk ombudsmanlık ofisinin kurulması için 380,000 Euro ödenek ayrıldı.

* Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

UNICEF'e yeni atanan Türkiye temsilcisi, Dr.Ayman Abulaban, çocuk haklarına yönelik kendisinin öncelik verdiği üç sorunu açıkladı:

1. Erken çocukluk döneminde eğitime daha iyi erişim,
2. Farklı geçmişlere sahip çocuklar arasında eşitlik
3. Çocuk ve genç katılımının geliştirilmesi / artırılması.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin yalnızca siyasal bir alan olmaması ümidiyle, çocuk hakları ombudsmanlık kurumunun oluşturulması konusunda baskılar yapıldığı da biliniyor..

Makedonya'da kurulu bulunan dünyanın ilk çocuk büyükelçiliği Megjashi, e-gazetesinin 39.sayısını yayınladı. Bu gazetede, çocuklara yönelik cinsel istismar ve hak ihlalleri üzerinde durulmuş. Özellikle aile içi cinsel istismar ve şiddet öne çıkarılmış. Enest ilişkisinin Makedonya'daki boyutunu gözler önüne seren Megjashi, ayrıca sübyancılığın da, her alanda görülebileceğine değiniyor. Çocukların fahişeliğin pençesinde olduğu konusunda uyarılarda da bulunuyor. Bülten göre Makedonya'da çocuklara yönelik şiddet gittikçe artıyor. Megjashi'in uyarıda bulunduğu konulardan birisi de, özellikle ülkemizde de sık sık gündeme gelen çocuk kayıpları. Bu bağlamda organ mafyasının yasadışı olarak organ için insan kaçakçılığı yaptığına dikkat çekiyor (Megjashi, 2011)

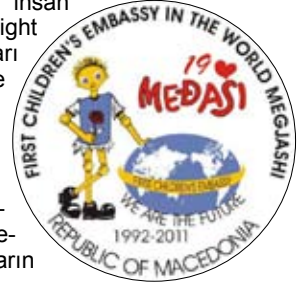
İngiltere'deki gençler için, insan haklarına yönelik ilk dergi The Right Stuff , İngiltere Çocukların Hakları İttifakı (Children's Rights Alliance for England – CRAE) tarafından yayımlandı. Dergi, 18 yaş altı 30 çocuk tarafından tasarlanmış ve yazılmış. Dergideki makaleler, bakım altındaki çocukların, mülteci çocukların ve saç rengi nedeniyle ayrımcılığa uğrayan çocukların deneyimlerine yönelik yazılmış; ayrıca 10 yaş altı için ayrı bir bölümde ayrılmış.

"Bir bölge ile ilgili temel coğrafik bilgi olmadan, insanların yaşamlarını geliştirmekten bahsedemeyiz" önermesi bağlamında Kenya'nın Nairobi kentinden 13 genç, Afrika'nın en büyük gecekondulu / yoksul bölgesinin yer aldığı bölgenin haritalanması amacıyla GPS kullanma ve yayın teknolojisi konusunda eğitildi. The Map Kibera tarafından başlatılan girişimin amacı, Hükümet kaynaklı mevcut resmi haritalarda ormanlık alan olarak ve kimsenin yaşamadığı bir alan olarak görülen Nairobi'nin gecekondulu -yoksul yerleşim bölgesini haritaya yerleştirmek ve bu insanların kendileri ile ilgili şeyler konusunda daha fazla söz söyleyebilmelerine yardım etmek.

ŞİDDETİN ÇEŞİTLİ YANSIMALARI

Ülke Şiddeti

Arjantin'in kirliliği savaş dönemlerinde 500 bebeğin, siyasi hükümlülük (aileleri) çerçevesinde elkonularak kaybolması ile suçlanan iki eski diktatörün yargılanması için dokunulmazlıkları kaldırılmak üzere dava açıldı. Bu kanunsuz durumla, Arjantinli Plaza de Mayo'nun Büyükanneleri oluşumu mücadele etmektedir. Bu oluşumu gerçekleştiren kaçırılmış olan çocukların babaanneleri, 2010 yılı UNESCO barış ödülünü de aldılar. 30 yılı aşkındır Büyükanneler, kayıp çocukların yerlerini bulmaya ve onların gerçek kimliklerini saptamaya çalışıyorlar. Organizasyonda görevli ve aynı zamanda

Resim, <http://www.childresembassy.org.mk> adresinden alınmıştır.

UNESCO genel direktörü olan Irina Burokova bu mücadeleyi, devlet zulüm ve baskısına karşı durmak için, insan haklarını savunmada esin verici bir örnek olarak gördüğünü belirtmiştir.

Yakın zamanda, Çocuklar ve Silahlı Çatışma Genel Sekreterliği Özel Temsilcisi, Rhdika Coomaraswamy, çocukların, öldüğü, savaşçı / asker olarak kullanıldığına ve insani gereksinimlere erişebilmesinin engellendiğine yönelik bir duyuru aldığını bildirdi. Coomaraswamy, hükümet ve karşı grupları, çocukların hak ihlallerinin gözetilmesi gerektiğini, aksi takdirde bunun uluslararası anlaşmalar gereği bir savaş suçu sayılacağı konusunda uyardı.

Resim, www.yasinko.wordpress.com, adresinden alınmıştır.

Hak ihlallerinden dolayı hesap verme ile ilgili bir dava da Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde görülüyor. Kongo ordusunun 11 mensubu, 25 kadına tecavüz etmek ve çocukların kaçırılması suçlarıyla yargılanıyor. Benzer şekilde görülmüş olan bir davada, içlerinde üst düzey rütbeli'nin de bulunduğu 3 askeri personel, kendi korumaları altındaki tek bir kasabada, içlerinde çocuklarında olduğu 300'ün üzerinde sivile toplu tecavüz etmekten, 10-20 yıl arası hapis cezasına çarptırıldılar. Savaşlarda Cinsel Şiddet Genel Sekreterliği Özel Temsilcisi Marget Wallström, sanıklara, hiçbir ulusal askeri personelin kanunların üzerinde olamayacağını belirten bir mesaj gönderdiğini bildirdi.

İnsanlık Dışı Cezalandırma

Suriye'de ergenlik çağındaki bir blog yazarı, "yabancı ülkelerin bilmemesi gereken sırların ifşaa edilmesi" ne yölenmekten casusluk suçlamasıyla 5 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Kız çocuğu kendi blog sayfasında, Suriye'nin geleceğinin şekillenmesine katılma dileğini belirten ve Barak Obama'ya da Filistin'deki olaylara daha fazla destek vermesi için çağrıda bulunan bir makale yazmış.

İnsanlık dışı cezalandırmaya yönelik olarak iyi haberler de geliyor. Tunus'taki geçiş dönemindeki hükümet, ilk iş olarak, uluslararası sözleşmeleri onaylayacağını duyurmanın yanında ölüm cezasını kaldıracak düzenlemeleri de gündeme aldı. Benzer şekilde ABD'nin İllinois Eyaleti de ölüm cezasını kaldıran 16'ncı eyalet oldu. Bu karar, suçsuz kimselelerin de cezalandırılmasına da yol açabileceğinden dolayı, bu büyük hatayı önlemek için bu tür insanlık dışı bir cezalandırmayı kaldırdı.

Çocuk Evliliği

Çocuk yaşta evlilik özellikle kız çocuklarına yönelik uygulanan bir şiddet türü. Malawi'nin kötü geleneklerinden olan bu uygulamada, 9 yaşından da küçük kız çocukları kendi-

lerinden 40 yaş büyük erkeklerle evlenmeleri için aileleri tarafından zorlanmaktadır. Bu durum, prematüre doğum, ölü doğum ve kız çocuğun eğitiminin tehlikeye girmesi gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bir rapora göre, 13 yaşındaki bir kız çocuğu, 78 yaşındaki bir adamla evlenmeye zorlanmış. Benzer bir uyarı da Chithyola İmvi geleneği ile ilgili. Bu inanişe göre kızlar, iş yaşamında başarılı olabilmeleri ve maddi kazanç / ödül alabilmelerine destek sağlayacağı inancıyla kendi babaları ya da büyükbabaları ile cinsel ilişkiye zorlanmaktadır.

Çocukların zorla evlendirilmesi sorunu, Suudi Arabistan'da da tekrarlanmaktadır. Yayınlanan bir çalışmada Kraliyette yaklaşık 3 bin kız çocuğunun kendilerinden 25 yaş büyüklerle evlendirildikleri öne sürülüyor. 2009 yılında Adalet Bakanı Mohammad Al-Eissa, aileleri ve velileri, çocuklarını zorla evlendirmelerden koruyacak gerekli düzenlemelerin yapılacağı ile ilgili niyetlerini açıklamış olmasına karşın, insan hakları eylemcilerinin söylediklerine bakılırsa, etkili hiç bir önlem alınmamış.

Resim, www.haberform.com, adresinden alınmıştır.

Aynı sorun ile ilgili olarak Hindistan'daki erken evliliklerin, doğrudan ev içi artan şiddetle bağlantısını ortaya koymaktadır. Duygusal, fiziksel ve cinsel şiddet hem eşi hem de kayınbiraderleri tarafından uygulanabilmekte, hatta hamilelik ve yeni doğum sonrası hiç kesilmeden, sürmektedir.

Hindistan'ın en büyük eyaletlerinden biri olan, Uttar Pradesh'te, kızların % 40'ı 18 yaşından önce evlendiriliyor. Şimdi bu eyalette, kendisi de çocuk yaşta evlendirilmiş olan bir toplum kalkınma çalışmacısı, Youth for Change adlı yürütülen bir programla, okullu kızlara, erken evliliğin neden ve sonuçlarını içeren bir eğitim veriyor. Bu eğitimle, yoksulluğa, toplumsal cinsiyet ve ataerkil düşüncelere sistemine gönderme olarak sorunun kökenlerini anlatmaya çalışıyor.

Bu arada Pakistan'da Çocuk Hakları Hukuk Merkezi (Child Rights Legal Centre) hükümete, kızların en düşük evlenme yaşınının 16'dan 18'e çıkarılması için baskı yapmaktadır. Pakistan yasalarında bu konuda var olan ayrımcılığı kaldırması için, erkekler için öngörülen minimum 18 yaşın kızlar için de geçerli olmasını istiyor. Organizasyon, ayrıca, Pakistan genelinde çocuk evliliğini destekleyen Şeriat hükümlerinin, evlilik için ergenliğin belirleyici olduğu iddiasından dolayı kaygı duyuyor.

Kenya'da Uluslararası Kadınlar Günü'nü (8 Mart – Dünya Emekçi Kadınlar Günü) işaret ederek hükümete, çocuk evliliği ve kadınların sünnet edilmesi gibi kötü ve zararlı uygulamaları yasaklayacak tasarının derhal geçirilmesi için çağrıda bulunuldu. Bu konuda hazırlanmış olan onaylanmayı bekleyen tasarılar şunlardır: Aileyi Koruma Yasa tasarısı 2009 ve Evlilik Yasa tasarısı 2009.

Cinsel Sömürü

Afganistan'da hükümet ve BM arasında çocukların kolluk güçlerinin cinsel istismarından korunmasına yönelik anlaşmanın imzalanmasından sonra, yerel olarak bacha bazi olarak bilinen BM'ile bağlantılı insan hakları organizasyonu, Hükümete, imzaladığı anlaşmaya uyması konusunda baskı uyguluyor. Aynı doğrultuda BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'da sunduğu yeni bir raporda, Afganistan'daki çocukların cinsel istismarının rapor edilmeyişinde sosyal yapının altını çiziyor. Ayrıca bunun Afgan Yasaları başlı başına açıkça bir suç sayılmamasının da etkili olduğunu vurguluyor.

Çocuk hakları eylemcilerine göre, her yıl yaklaşık 150 çocuğun artan oranda seks endüstrisine zorlandığı Malezya, çocuk fahişeler açısından tam bir cehennem. Malezya'da fahişelik, yasa-dışı olmasına karşın, insan hakları grupları, özellikle müşterilerin yetişkin için ödedikleri ücretin iki katını ödemeyi kabul etmesi çocuk fahişelik endüstrisini karlı bir pazar haline getirdiğini belirtiyorlar.

Buna karşılık, Güney Afrika'da Çocukların Okula Döndürülmesi programı kapsamında film ve ilan bordurlarında / panolarında okullarda, eğitimdeki çocukların, internetteki çocuk pornografisi tehlikesine karşı eğitilmesi için çağrılarda bulunuluyor.

Fiziksel İstismar

Genellikle her yeni yılın başında çocuk istismarı ile ilgili verilen raporların gerçeğe yakın ayrıntıları ortaya çıkar. Pakistanda örneğin, Madadgar Helpline veri tabanına göre 2010 yılında, 5120 çocuk istismar edilmiş ve hak ihlallerine uğramış. Verilere göre, 288 çocuk tecavüze uğramış, 149 erkek çocukla ilişkiye girilmiş (sodomised) ve 211 çocuk da cinsel saldırıya uğramıştır. Benzer şekilde, 648 çocuğa sarkıntılık yapılmış, 572 çocuk işkenceye maruz kalmış, 200 çocuk insan kaçakçılığına / ticaretine karışmış ve 364 çocuk da kaybolmuştur.

Resimler, <http://www.childresembassy.org.mk> adresinden alınmıştır.

Japonya'da da 2010 yılında çocuk istismarına, ev içinde çocuklara yönelik şiddet ve cinsel istismarın da yer aldığı olgular için açılan davaların sayısı 4788'e ulaşmış.

Geçen ay içerisinde, Hindistan'daki çocuk bakımevlerindeki şiddet ve istismarların yer aldığı iki haber alındı. Bir grup sivil toplum örgütü (NGO) Bangalore'daki çocuk bakımevlerinde meydana gelen ve çocukların buna karşı direnmeleri sonucu kendilerine bakmak ve korumakla görevli kişiler tarafından dövüldüğü ve fiziksel işkenceye maruz kaldıkları istismar olgularını ortaya çıkardı. Benzer şekilde, Chingmeirong Lei-inkhol'da diğer bir çocuk evinde, yöneticinin, ceza amaçlı çocukları kırbaçlatan ve ağır işlerde çalıştırmasına ve kötü muamelesine dayanamayan 3 çocuğun kaçtığı haberi geldi.

Çocuk evlerindeki istismarlarla ilgili bir haber de Malezya'dan geldi. Penang'da cinsel istismarın yaşandığı bir olayın ardından, sivil toplum örgütü yöneticisi Prema Deveraj harekete geçerek, çocukların bakımevlerinde korunmasına yönelik zorunlu olarak uygulanması gerekenlerle ilgili fikirlerini, ortaya koydu. Deveraj, özellikle, bu tür cinsel istismar olaylarının Malezya'da pek dile getirilemeyen bir sorun olduğundan bu davayı önemsendiğini belirtmiştir. Ayrıca çocuklara iyi ve kötü dokunmanın (fiziksel temas) ne olduğunun anlatılmasının ve eğer böyle bir olayın kurbanı olurlarsa

gerektiğinde seslerini çıkarmaları gerektiğinin anlatılmasının önemini altını özellikle çiziyor.

Aile içi şiddet

Kadın hakları savunucularına göre, Afganistan'da gündeme alınan bir yasa tasarısı, aile içi şiddete maruz kalan, kadın ve kız çocukları gibi grupların, devlet kontrolündeki barınaklara sığınmalarını zorlaştırıcı ve engelleyici hükümler getiriyor. Bu tasarıya göre, sığınma talebinde bulunan kadının, sekiz üyeli hükümet temsilcileri kurulunun karşısına çıkması gerekiyor. Öyle ki, kadının ikna etme kabiliyetine bağlı olarak bu kurul vereceği kararla ya sığınma talebi kabul edilecek; ya şiddet gördüğü evine ya da hapisaneye gönderilecek.

Diğer yandan İsveç'te yapılan bir araştırmaya göre, sağlıklı çocuklara oranla, kronik sağlık sorunları bulunan çocukların % 88'i büyük olasılıkla fiziksel istismara uğruyor. Karlstad Üniversitesi'nden araştırmacılar, 44 okulda 2510 öğrenci ile görüşme yapmış. Ortaya çıkan sonuçlara göre, fiziksel şiddet biçimleri yetişkinler tarafından, şiddetli sarsma, saçın çekilmesi, kulağa yumruk atmadan, ciddi biçimde el veya bir cisimle dövme şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Resim, arsiv.kazete.com.tr adresinden alınmıştır

Benzer biçimde Çocuklara Yapılan Zülmü Önleme Ulusal Derneği (NSPCC) tarafından Birleşik Krallık'ta yapılan bir araştırma, 11-17 yaş arasındaki her beş çocuktan birinin çocukluk döneminde, ev içerisinde ciddi biçimde yetişkinlerin istismarına uğradığını ortaya koymuştur. Meydana gelen vakaların yarısından çoğundan çocukların kendi aileleri ya da velilerinin sorumlu olduğu da diğer önemli bir ayrıntı olarak ortaya konmuştur. NSPCC yöneticisi, Andrew Falanagan, öğretmenlere bu çocuklara yardım edilmesi açısından kritik bir rol tanınmasının, bu tür istismar ve ihmallere erken müdahalede yardımcı olabileceğinin önemini vurgulamaktadır (CRINMAIL, 2011)

Sonuç

Gün geçmiyor ki, çocuklarla ilgili kötü haberler alınmasın. Burada tek yüz güldürücü olan, toplum önderlerinin, sivil toplum örgütlerinin bu konuda artan eylemlilikleri... Özellikle de çocuklara şiddeti ve haklarını öğretmeye çabalamaları çok anlamlı.

Kötülükler, yanlışa göz yumma ve tepkisizlik cezasız kalmaz. Aradan yıllar geçse de toplum karanlık geçmişini irdelemeye ve haksızlıkları gidermeye yönelir. Yoksa dünya nasıl ayakta kalabilirdi?! Ama bunun için bizlerin de çaba göstermesi gerek.

Kaynaklar :

- CRINMAIL, (2011), "CRIN reports on forms of violence against children" CRINMAIL no:55, http://www.crin.org/email/crinmail_detail_popup.asp?crinmailID=3581
- CRINMAIL, (2011a), "Latest News and Reports", CRINMAIL no: 1209 http://www.crin.org/email/crinmail_detail_popup.asp?crinmailID=3467
- Megjashi, (2011), e-gazete no: 39, <http://www.childresembassy.org.mk/default-en.asp?ItemID=FCA7E021E7D4CD49B2CC241448F04DE0>

SORGULUYORUZ : Gençler Neden İşsiz?*

“Gençler neden işsiz?” sorusuna siz nasıl yanıt verirsiniz? Kartopu yöntemiyle, Ankara’da yaşayan 400 kişinin bu konudaki 2855 yanıtını topladık. Açık uçlu sorumuza, bir kişi birden fazla yanıt verdi. Böylece önümüzde geniş bir liste oluştu. Sizlere aşağıda bunu ağırlık sırasıyla ve yaş dilimlerine dökülmüş olarak sunuyoruz. Burada amacımız, bilimsel ve tüm toplumu temsil eden bir araştırma ortaya koymak değil. Yalnızca sizlerin sesi olmak istiyoruz. Çünkü biliyoruz ki, kimsenin bizlere görüşlerimizi sorduğu yok. Bir yanda, üniversite arşivlerinde, bizlere ulaşmadan kalan tezler ve araştırmalar; öte yandan her şeyi bildiğini sanan ve sesi çok çıkan medyatik kişiler ...

Sorgulamayı burada bırakmak istemiyoruz. Çünkü genç işsizliği konusu hem varlığı ve hem de yakıcılığını sürdürüleceğe benzer. Sizler de bu konulardaki yanıtınızı kısa kısa ve önerilerinizle birlikte bize yazın.

Bakın görüştüğümüz kişiler olayı nasıl görüyor ?

Gençlerin öncelikleri ile 30 yaşını aşanların öncelikleri ve değerlendirmeleri arasında önemli farklar var. Bunun için a) Sütun yüzdelinde yer alan ilk üç sıraya ve b) Satır yüzdelere bakmak yeterlidir.

Sıralamanın ötesinde, fark, “yönlendirme” ve “seçim” sözcüklerinde kilitleniyor. Gençler, herkesin kendilerini yönlendirmeye çalışmasından, kendileri için en doğruyu bildiğini sanmasından bıkmışlar. Bunun yerine “bilinçli olmak”, “seçenekleri tanımak”, “dünyayı bilmek” ve ondan sonra da kendi hatalarını yapmak istiyorlar.

TABLO 1

Soruşturmaya Katılanların Genç İşsizliğinin Nedenleri Konusundaki Görüşlerinin Yaşa Göre Dağılımı

YANIT	YAŞ					
	18-30		31 ve üstü		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
1. Yeni iş alanlarına gerekli yatırımın yapılmaması	290	(% 19)	130	(% 10)	420	(% 15)
2. Genç nüfusun fazla olması, nüfus planlamasının yapılmaması	185	(% 12)	165	(% 13)	350	(% 12)
3. Öğrencilerin bilinçli üniversite – meslek seçimi yapmaması	195	(% 13)	40	(% 2)	235	(% 8)
4. Eğitim sistemlerindeki aksaklıklar ve eksiklikler (Gençler işe göre yetiştirilmiyor)	125	(% 8)	105	(% 8)	230	(% 8)
5. Ekonomik nedenlerle okuyamamış vasıfsız gençlerin çokluğu	73	(% 5)	131	(% 10)	204	(% 7)
6. İş alanı sınırlı olmasına karşılık pek çok sayıda üniversite açılması	117	(% 8)	72	(% 5)	189	(% 7)
7. İstihdam politikasının olmaması	65	(% 4)	110	(% 9)	175	(% 6)
8. Gençlerin mesleki eğitime yönlendirilmemesi	17	(% 1)	152	(% 12)	169	(% 6)
9. Gençlerin okul dışında niteliklerini geliştirmemesi	45	(% 3)	101	(% 8)	146	(% 5)
10. Yabancı ortaklı şirketlerin çoğalması nedeniyle çok nitelikli eleman aranması	125	(% 8)	15	(% 1)	140	(% 5)
11. Kapitalist sistemin kurkallı bu. İşsizlik arttıkça emek ucuzlayacak.	22	(% 1)	92	(% 7)	114	(% 4)
12. Politik kadrolaşma	51	(% 3)	50	(% 4)	101	(% 4)
13. Çalışanların geç emekli olması ya da sonra yine çalışması gençlerin önünü kapatıyor	93	(% 6)	2	(% 0)	95	(% 3)
14. Gençlerin kendilerini çok yeterli görüp işi ve alacakları parayı beğenmemeleri	49	(% 3)	40	(% 3)	89	(% 3)
15. Teknoloji ilerledikçe insana gereksinim kalmıyor	49	(% 3)	36	(% 3)	85	(% 3)
16. Gençlerin çalışıp para kazanmak yerine devletin verdiği yardımlarla yaşamayı yeğlemeleri	24	(% 2)	54	(% 4)	78	(% 3)
17. Bu sorun üstüne hiç düşünmedim, çünkü çözecek ben değilim.	14	(% 1)	21	(% 2)	35	(% 1)
TOPLAM	1539	(%100)	1316	(%100)	2855	(%)

(*) Bu sorgulamanın yapılması için canla başla çalışan Vakıf gönüllülerimize ve soruya büyük bir özenle yanıt veren duyarlı yurttaşlarımıza sonsuz teşekkürler ...

Resim, www.haberpan.com/haber adresinden alınmıştır.

Genç işsizliğin nedenlerine yaklaşım konusunda kuşaklar arasında yaklaşım farkları bulunmaktadır. 30 yaş altı ve üstü diye ayırdığımızda, kümelerin öncelik verdikleri sekizer neden arasında 4, altışar neden arasında 2 ve üçer neden arasında yine 2 ortak yanıt bulunduğu görülmektedir. Sırasıyla ortak yanıtlar şunlardır :

- Yeni iş alanlarına gerekli yatırımın yapılmaması
- Genç nüfusun fazla olması, nüfus planlamasının yapılmaması
- Eğitim sistemlerindeki aksaklıklar ve eksiklikler (Gençler işe göre yetiştirilmiyor)
- Ekonomik nedenlerle okuyamamış vasıfsız gençlerin çokluğu.

Kuşakların en çok önemsedikleri nedenleri, öbür küme pek az benimseyebilmektedir. Gençlerin yanıtları arasında ikinci sıraya oturan “Öğrencilerin bilinçli üniversite – meslek seçimi yapmaması”, 30 yaş üstündeki kuşak tarafından yeterince önemsenmemiştir. Buna karşın, 30 yaş üstündekilerin öne çıkardığı, gençlerin mesleki eğitime yönlendirilmesi de genç tercihleri arasında arka sıralarda yer almaktadır. Her ne kadar iki yanıt arasında benzerlikler kurulabilirse de, “seçmen” açısından fark vardır. Birisinde gençler seçim yapmaları gerektiğini düşünürken, 30 yaş üstü kuşak ise yönlendirilmeleri gerektiğini düşünmektedir.

İster 30 yaş altı olsun, ister üstü, yanıt verenler, genç işsizliğin nedenleri konusunda, en azından, öncelik konusunda uyuşmaktadırlar. Verdikleri ağırlıklar farklı olmakla birlikte, genç işsizliğin nedeni olarak görülen üç olgu şöyle sıralanmaktadır.

Gençlere göre :

1. Yeni iş alanlarına gerekli yatırımların yapılmaması,
2. Öğrencilerin bilinçli üniversite – meslek seçimi yapmaması,
3. Genç nüfusun fazla olması, nüfus planlamasının yapılmaması.

30 yaş üstü yanıtlayanların düşüncesine göre ise ilk üç neden şöyle sıralanmaktadır :

1. Genç nüfusun fazla olması, nüfus planlamasının yapılmaması,
2. Gençlerin mesleki eğitime yönlendirilmemesi,
3. Yeni iş alanlarına gerekli yatırımın yapılmaması.:

Verilen yanıtları belirli konular çerçevesinde konumlandırabiliriz. Bunun için şu anahtar sözcükler seçtik : iş, eğitim, eğitim sistemi, nüfus, gönülsüzlük...

Tablo 2’de beş anahtar sözcük üzerinden gidilerek kuşakların işsizlik nedeni konusundaki değerlendirmeleri irdelenmiştir.

TABLO 2
Soruşturmaya Katılanların Genç İşsizliğinin Nedenleri Konusundaki Görüşlerinin Anahtar Sözcükler Temelinde Yaşa Göre Dağılımı

YANIT	YAŞ					
	18-30		31 ve üstü		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
İş (1,7,9,10,11, 12,13,15)	740	49	536	41	1276	45
Eğitim (3,5,8)	285	19	323	25	608	22
Eğitim sistemi (4,6)	242	16	177	14	419	15
Nüfus (2)	185	12	165	13	350	12
Gönülsüzlük (14,16)	73	5	94	7	167	6
TOPLAM	1525	100	1295	100	2820	100

Gençler işsizliğin nedenleri üzerinde daha çok “iş dünyasından” kaynaklanan nedenlere ağırlık vermişler. İş-eğitim’e dayalı nedenler arasındaki makas açılmıştır. Oysa 30 yaş üstündekilerde işe ve eğitime dayalı nedenler birbirine yakın oranlarda çıkmaktadır. Aradaki fark istatistiksel yönden anlamlıdır.

TABLO 3
Genç İşsizliğinin Nedenleri Arasında İş ve Eğitime Verilen Önceliğin Yaşa Göre Dağılımı

YANIT	18-30	31 ve üstü	TOPLAM
İŞ	740	536	1276
EĞİTİM	527	500	1027
TOPLAM	1267	1036	2303

Bu, gençlerin, eğitim ile işe erişme hedefi arasında daha az paralellik gördüklerini ortaya koymaktadır. Bu aynı zamanda bir çaresizliğin ele verilmesidir. Çünkü yeni iş alanlarının açılması istemi, gençlerde birinci sıradadır. Bu yeni işleri kim açacaktır?

Eğitimin olmadığı yerde, yaratıcılık, inovasyon, Ar-Ge olamaz; onların olmadığı yerde de yeni yatırımlar olmaz. “Seçim”, “bilinç” diyen, “yalnızca yönlendirilmeyi bekleyen” gençlik, kendisini, önerileri ve eylemleriyle “yönlendirici” gençliğe dönüştürmek zorunda olduğunu artık düşünmeli ve bunu yaşama geçirmelidir. Yalnız sorumlulara değil, kendilerine de görevlerini durup dinlenmeden anlatmalı; istedikleri geleceği kurana kadar da mücadelelerini sürdürmelidirler. Hepimizin toplumsal sorumluluğu budur.

Yitirilecek Zaman Yok*

A.Gürhan FİŞEK**

İşyerinde sağlık güvenlik ve çevre (İSİG) söz konusu olduğunda “ateş” yalnızca düştüğü yeri yakmıyor; çevresini de yakıyor. Ostim patlamalarında, İstanbul yangınlarında ve Çernobil felaketinde gördük; yapılan hatalar bir işyerinin sınırlarını çoktan aşıyor. Ostimdeki patlamaları düşünürken, doğal olarak “organize sanayi” olgusu ve “komşuluk” ilişkileri dikkati çekiyor.

Organize sanayi bölgeleri iki çeşit : Bir grubu henüz inşaatına başlamadan organize sanayi olarak tasarımı yapıyor ve adlandırılıyor. Diğer grubu da “Sonradan Olma”. Daha önce küçük sanayi siteleri biçiminde yapılmış; sonradan organize sanayi olarak adlandırılmış. Dükkan denilen atelyeler yanyana dizilmiş. Binalar yapışık düzen.. Önlerindeki küçük bahçeyi de çoklukla dükkana katarak alan kazanılmaya çalışılıyor. Bodrumlu olanlarında çoklukla ikinci çıkışlar yok. Ostim ve İvedik Organize Sanayi işte bu ikincilerden; “sonradan olma”.

Ostim ve İvedik Organize Bölgeleri yanyana... Toplam 12.500 işyeri bulunduğundan sözediliyor. Bu bölgelerin talihsizliği, büyüyen işyerinin genişleme alanı bulamaması.. Onun için belli bir ölçeği aşan işyerleri, hızla bölge dışına kayıyor. Böylece bu bölge, küçük ölçekli işyerlerinin oluşturduğu “derleme” bir bölge olarak kalmak zorunda. Kent içerisinde küçük sanayi siteleri kalmadığı için, tüm ilgi bu iki bölgede. Yeni işyeri açanlar için de başka bir seçenek yok. Dolayısıyla bu yapı, öz sermayesi düşük, çalışma yaşamında deneyimsiz işverenlerin de sıklıkla rastlandığı bir görünüm veriyor. Bunun sonucu olarak, bölge, işyerinde sağlık güvenlik çevre açısından önlem alma çabası içinde olan ile böyle bir kavramdan habersiz olanı yanyana barındırıyor. En büyük tehlike bu.

Çünkü yapışık düzen inşaat, komşudan olan her olumsuzluğun, zincirleme çevreyi etkilemesine yol açıyor. Sözgelimi, “darbe” gürültüsüne yol açarak çalışan bir işyerinin, çıkardığı yüksek gürültüden, kendi işçileri kadar komşu işyerinin işçileri de fazlasıyla etkileniyor. Hiçbir gürültünün bulunmadığı ve kimyasal maddelerle işlem yapılan bir işyerindeki işçi kulak tıkacı mı kullanacak?! Bu da yetmez, sarsıntısının iletilmemesi için, iki dükkanın temelleri ayrı ayrı mı atılacak?! Bu olanaksız, iş işten geçmiş. Kimyasallarla işlem yapan işyeri istediği kadar İSİG konusunda duyarlı olsun; kaçınılmaz olarak işçileri gürültüye bağlı işitme kaybına uğrayacak. Ama yıllar sonra bu meslek hastalığının sorumlusu olarak kim gösterilecek ve bu üçüncü kişi nasıl bulunacak?!

Tam tersine, kimyasal maddelerle uğraşan işyeri İSİG konusunda sorumsuz davranmaktaysa; atıklarını kanalizasyona vermekteyse; depolama ve havalan-

dırma yapmıyorsa; komşusunun işçileri nasıl etkileyecek?! Onların uğradıkları meslek hastalıkları, nasıl saptanacak ve gösterdikleri belirtilerin yaptıkları işlerle bağlantılı olduğu nasıl hatırlanacak?!

Ostim ve İvedik Organize Sanayi Bölgelerinde yaşanan patlamalar, iş kazaları boyutlarında da komşuların korumasız olduğunu ortaya koydu.

Burada üzerinde durulması gereken olgu, atalarımızın büyük bir doğrulukla söylediği gibi “kurunun yanında yaşın yanması”. Burada “kuru” olarak nitelediğimiz, her türlü iş kazasıyla meslek hastalıklarına eğilimli işyerlerinin, çalışma yasalarıyla uyumlu hale getirilmesi nasıl gerçekleştirilecek? Bunun için denetim mekanizmaları var mı?

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın en iyimser tahminlerle, işyerlerinin ancak %5'ini yılda bir kez denetleyebildiğini anımsayalım. Bu hesap, kayıt dışı işyerlerini kapsamıyor. Demek ki, tek başına devletin iş teftişiyle bu bölgelere egemen olmasına olanak yok. Buradan da iş sağlığı güvenliği ile ilgili yasaların tam olarak uygulanmadığını çıkarıyoruz.
- Küçük işyerlerinin yer aldığı sitelerin tümü kooperatifler kurularak oluşturulmuş bölgeler. Kooperatifçilik, tek başına güç yetiremeyenlerin, biraraya gelecek ve ödemeleri zamana yayararak, hedefe ulaşma yolu. Nedense inşaatlar bittikten sonra, karşılıklarına çıkan sorunların küçümünde, işverenler, kooperatif yöntemleri unutuyorlar.
- Küçük sanayi bölgelerinde yer alan işyerleri arasında 50 ve daha çok işçi çalıştıran işyerlerinin oranının % 1 bile olmadığı düşünüldüğünde, işyeri hekimi, işyeri hemşiresi, iş güvenliği uzmanı buldurma yükümlülükleri yok. Demek ki, İSİG önlemleri alabilmeleri için, bu konuyu teknik yönleriyle bilen danışmanlara ulaşmalarını da zorlayan bir yasal ortam yok.
- İşyerlerinin küçük ölçekli olması dolayısıyla, bölge tümüyle işçi sendikalarının ulaşamadığı yerlerden.. Dolayısıyla işçi sendikalarını da bir denetim ögesi olarak göremeyeceğiz.
- Burada bulunan işyerlerinin büyük bir bölümü, ticaret ve sanayi odalarına kayıtlı olarak çalışıyor. Dolayısıyla TESK bünyesinde örgütlenmiş değiller. Eğer esnaf ve küçük sanatkar sayılmış olsalardı, 507 s.k. Tarafından öngörülen İDDG (İşyeri Denetleme ve Danışmanlık Grupları) denilen ve yine işyeri sahipleri tarafından oluşturulan denetmenlerce denetlenebilirlerdi.
- Komşu tarafından denetlenme, eleştirilme geleneği yerleşmiş değil. Organize sanayi sitesi yönetimleri de bugüne değin İSİG konusunda bırakın denetlemeyi, destek olucu girişimlerde de bulunmuş değil (Bir kaç sınırlı OSB örneği dışında).

* Marmara Çalışanlar Federasyonu (01.04.2011) dergisinde yayınlanmıştır.

** Prof.Dr., Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü - İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

- Bir çok işçinin çıraklığını ya da stajyerliğini bu küçük işyerlerinde yaptığı ve daha sonra büyük işyerlerine geçtiği düşünülürse, güvensiz alışkanlıkların çoktan edinildiği ve davranışlara sindiği anlaşılır.

Toplu yaşanan bölgelerde, kimsenin "ben yaptım oldu" demeye; ya da olaya "cezası neyse öderim" mantığıyla yaklaşmaya hakkı yoktur. Karşılıklı hak ve ödevler çerçevesinde hareket edilmelidir. Bunu başara bilmenin yolu, yasalara koşulsuz uymaktan geçer. Kimse kendisini yasa koyucudan daha akıllı ya da daha kapsamlı düşünebilen kişi olarak sanıp, kendine göre kural koymasın.

II

Çözümler üzerine odaklanmayan saptamalar bizi bir yere götürmez. 90 yılı aşkın iş sağlığı güvenliği uygulamalarından ne dersler çıkarmalıyız? Yasa koyucuların büyük bir özenle oluşturduğu iş sağlığı güvenliği mevzuatını eksiksiz nasıl uygulayabiliriz? Her şeyden önce, "gönülsüz" olmaz. Başarının anahtarı polisiye önlemlerden ve zorlamadan geçmiyor.

İş sağlığı güvenliği hem işçinin ve hem de işverenin "gönülnü alma"dan uygulanamaz. Önce gönüllüler ile işe girilerek, güvenlik kültürünü yaygınlaştırabiliriz. Bunu başarabilmek için çok çalışmamız ve uygun stratejiler geliştirmemiz gerekir.

Kanımızca, bu alanda başarı kazanabilmek için iki düzeyde öncelikleme yapıp, strateji geliştirmek yerinde olur :

1) İşyeri Düzeyi :

a) Öncelikli Hedef : Elliden az işçi çalıştıran küçük işyerleri.

b) Gerekeç : İşyerlerinin %98'ini ve çalışan işçilerin %40'undan fazlasını kavrayan elliden az işçi çalıştıran küçük işyerleri, kötü çalışma koşullarıyla kendilerini belli etmektedirler. Ülkemizde meydana gelen iş kazalarının üçte ikisi bu ölçekteki işyerlerinde ortaya çıkmaktadır . İşyeri hekimi, iş güvenliği uzmanı, işyeri hemşiresi bulundurma yükümlülükleri yoktur. Sendikalar bu ölçekteki işyerlerine ulaşamamıştır.

c) Uygulama Önerisi : Elliden az işçi çalıştıran işyerlerinde ortak sağlık güvenlik birimlerini (OSGB) özendirilmelidir. Bu konuda ülkemizde başarılı örnekler vardır. 1982 yılından beri başta Ankara olmak üzere, İstanbul, İzmir ve Denizli illerinde, küçük ölçekli işyerlerini biraraya getirerek işyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanlığından yararlanmalarını sağlayan bir model çalışma vardır (Fişek Modeli) . Aradan geçen 29 yıla karşın, bugün de, Ankara'da varlığını sürdüren bu çalışma, bir çok bakımdan esin kaynağı olmuş ve ödülleri kazanmıştır.

2) Ülke Düzeyi :

a) Öncelikli Hedef : Katılımcılığın geliştirilmesi ve kurumsallaştırılması.

b) Gerekeç : 1936 yılından beri önce İktisat Vekaleti müfettişleri, 1946 yılından sonra Çalışma Bakanlığı ve SSK müfettişleri, iş sağlığı güvenliği önlemlerinin uygulanmasını izlemekle görevlendirildiler. Ama istatistikler, devlet olanakları ile yeterli olunamadığını ortaya koy-

maktadır. Bunun yanında, meslek odalarının ve sivil toplum örgütlerinin özgün çalışmaları vardır. Öte yandan, azımsanmayacak sayıda işyerinde de, çeşitli gerekçelerle, iş sağlığı güvenliğinin geliştirilmesi için yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Bu işyerleri ile ülke düzeyinde oluşumlar arasında da yeterli etkileşim ve destek mekanizması oluşturulamamıştır.

c) Uygulama Önerisi : Katılımcı ve konuyu sahiplenen toplumsal kümelerin eşit haklarla temsil edildiği idari mali yönden özerk bir İş Sağlığı Güvenliği Kurumu'na gereksinme vardır. Bu kurum, işyeri düzeyindeki iş sağlığı güvenliği kurulları ile zincirleme bağlantı içerisinde olmalı. Denetleyici değil, daha çok özendirici ve uygulamayı yönlendirici düzeyde işlev üstlenmelidir. Bütün kuruluşlar çalışmalarını, bu kurum aracılığıyla eşgüdüm içinde ve birbirine destek olarak yürütmelidirler. Bu konuda ülkemizde 1978 , 2000 ve 2008 yıllarında ortaya konulan üç ayrı girişim vardır. Bunlardan sonuncusu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca hazırlanan İş Sağlığı Güvenliği Yasa Tasarısı'nın gövdesini oluşturmak üzere geliştirilen "Öneri"dir . Hazırlayanlarca hala arkasında durulan bu öneri, henüz, kabul edilmemiştir.

Türkiye'nin iş sağlığı güvenliği yönünden yitirecek zamanı kalmamıştır. Dünya yüzeyinde siyasal ve ekonomik yönden kazandığı konum ile hiç bağdaşmayan iş sağlığı güvenliği tablosunu, toplumsal bir güçbirliği ile düzeltmeliyiz.

Ne yapılmalı ?

1. Bir makine ve sistem üzerinde değişiklik yapmadan önce, çok boyutlu düşünülmesi, (ulaşılabilirliği) tak-
dirde) imalatçısının izni, görüş ve önerileri alınmalıdır.
2. Değişiklik yapılırken "önce güvenlik" prensibi ye-
rine, "önce verimlilik" prensibi geçmemelidir.
3. Uzman kişiler tarafından düşünülen değişikliğin risk değerlendirilmesi yapılmalı, eğer değişiklik riskin olasılığını ve veya şiddetini arttırıyor ise, kesinlikle de-
ğişiklik yapılmamalıdır.
4. Değişiklik yapılan presle ilgili ulusal ve uluslararası mevzuat gözden geçirilmeli, mevzuatın izin vermediği bir değişikliği asla yapılmamalıdır.
5. Güvenlik sistemi, insan hatalarına açık duruma getirilmemelidir. (Sistemdeki değişiklik güvenli değil-
dir).
6. İşçi (gürültü düzeyi) 85 dB(A)'yı geçtiği durumlarda kulak koruyucularını bu makineye çalışma boyunca kullanmalıdır.
7. Freste çalışacak işçinin işe girişte ve periyodik olarak kulak odiyogramları alınmalıdır.
8. İşçiye koruyucu gözlük kullanılmamalıdır.
9. İşçi iş sağlığı ve güvenliği, iş ekipmanlarının gü-
venli kullanımı vb. konularında iş sağlığı ve güvenliği eğitimi alınmalıdır.
10. İşçinin güvenlik kurallarına uygun çalışıp - - ça-
lışmadığı değerlendirilmelidir.

< Sayfa 23'ün yanıtı

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Kaynak ve Kesme Facialarını “Asla Unutma”

Mustafa TAŞYÜREK*
(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

“Testiyi kıran da bir, suyu getiren de”
(Türk Atasözü)

GİRİŞ

03 Şubat 2011 tarihinde saat 11:00 sıralarında Ankara Ostim Sanayi Sitesi'ndeki Ostim Mega Center'deki bir (sondaj ve hidrolik makinalar üreten) fabrikada şiddetli bir patlama olmuş, ilk belirlemede 9 kişi hayatını kaybetmiş, dördü ağır yaralanmış, 34 çalışanın da çeşitli yerlerinden yaralanmış, İşyeri ve civarındaki diğer işyerlerinde çok büyük hasar oluşmuştu.

Görsel ve yazılı basında; patlamanın, 4 katlı fabrika binasının üretim kısmının en alt katında bulunan kaynakhane bölümünde meydana geldiği, olaya kaynak yapımında kullanılan oksijen tüplerinin (belirlenemeyen bir nedenle) patla(tıl)masının neden olduğu ileri sürülmüştü.

05 Şubat 2011'de patlamanın olduğu yere (yaptığımız ziyarette) arama, kurtarma, temizleme işlemlerini yapan ekipler patlamış oksijen ve LPG tüp parçalarını aşağıda görüldüğü gibi bir araya toplamışlar(dı).

Aynı gün birinci patlamaya yaklaşık 1 - 1,5 km uzaklıktaki İvedik Organize Sanayi Bölgesi'nde bir başka işyerinde saat 19:30 civarında ikinci bir patlama ve sonunda (civarındaki işyerlerine de önemli ölçüde zarar veren) çok büyük bir yangın çıkmıştır.

Ne yazık ki, aynı gün olan her iki patlamada 20 kişi hayatını kaybetti, 1'i ağır olmak üzere 53 kişide ciddi şekilde yaralandı.

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

Bu ikinci patlamanın (başlangıç) nedeni olarak da ilk söylenen ya da kuşku edilen şeyin tüp patlamaları (!) olduğu yönündedir⁽¹⁾.

TEMEL BİLGİLER

Birinci patlamada yangın olmaması, ikinci patlamada yangın olmasını açıklamak için bazı temel bilgi ve kavramları⁽²⁾ belirtmek de yarar var.

Patlayıcı Ortam : Yanıcı maddelerin gaz, buhar, sis ve tozlarının atmosfer şartları altında hava ile oluşturduğu ve herhangi bir ısı enerjisi kaynağıyla tümüyle yanabilen karışımı^(1,2).

Patlama : Yüksek basınçlı gazın meydana getirdiği enerjinin şok dalgalarıyla hızla emilerek çevresiyle dengeye geldiği durum

İki çeşit patlama vardır :

1. Kimyasal Patlama : Ani sıcaklık , basınç veya her ikisinin birlikte değişmesiyle ortaya çıkan ani oksidasyon tepkimesi, diğer bir deyişle çok hızlı yangındır. Kapalı veya açık yerde olabilir.

Patlamanın yıkıcı etkisi, açığa çıkan yüksek basınç ve ısı enerjisiyle genişleyen havanın etrafına şok dalgaları yayarak genişlemesiyle meydana gelir.

2. Fiziksel Patlama : Basınç altındaki gazların bulundukları kabı patlatmaları sonucu potansiyel enerjinin kinetik enerjiye dönüşümü. (Örneğin: 07 Şubat 2011 tarihinde Antalya'da bir depolama tesisinde boş bioethanol tankında gaz ölçümü için, tankın kapağı açıldığı sırada basınçla meydana gelen patlamayla fırlayan kapak, 2 işçiyi havaya fırlatmış, işçilerden biri yere, diğeri de tankın üzerine düşerek, olay yerinde yaşamlarını yitirmişti)⁴.

Deflegrasyon: Ses altı hızla yayılan patlamadır (0.5 – 1 m/saniye).

Detonasyon: Bir şok dalgası ile karakterize edilen ve ses üstü hızla yayılan patlamadır (1 - 2 km /saniye)

Yazılı ve görsel basından izleyebildiğimiz kadarıyla Ankara'daki patlamalar 1.çeşitte tanımlanan "Kimyasal Patlama" dır.

Patlama, patlayıcı ortam oluşmasını takiben meydana gelmiş ve yangın çıkmıştır.]

Elbette bu olayların ana nedenleri, katkıda bulunan diğer nedenleri, kusurluları, kusur oranları belirlenecektir.

(Not: Özellikle büyük kaza ve yangınlarda olay yeri incelemeleri bazı hallerde günlerce sürebilir. Olay yerinin kısa sürede temizlenerek delillerin kaybolması ve birliktiş incelemelerin dosya üzerinden yapılması doğru sonuçlar vermeyebilir!)

ANIMSANAN BİR KAZA

Bu üzücü olay geçmişte yaşadığımız iş kazalarını anımsamamıza neden oldu.

Böyle acı olayların yaşanmaması, iş kazalarının ve ciddi olayların tekrar etmemesi için burada iki kazanın (bize göre) ana/kök nedenini ve yardımcı (katkıda bulunan) nedenlerini belirtmek , herhalde, uygun olur.

18 Şubat 1989 günü sabah 08 sularında, Kocaeli'de bir endüstriyel tesisin inşaat ve montajı sırasında, yüklenici firmanın taşeronunun yürüttüğü oksijen kaynağı sırasında yanıcı gaz olarak kullanılan sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG) tüpü patlamış bir (1) işçi hayatını yitirmiş, üç (3) işçide yaralanmıştı.

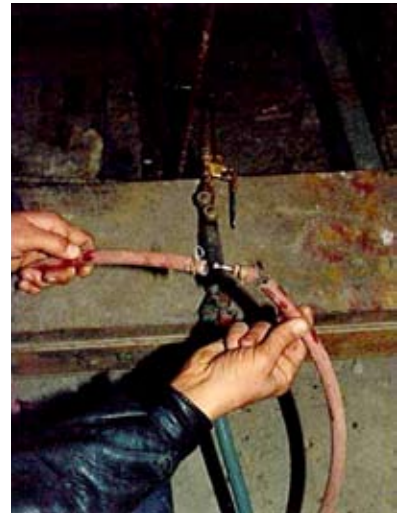
Yaptığımız inceleme ve verilen ifadelere göre patlama şöyle olmuştu:

Sabah işe gelindiğinde kaynak yapacak eleman ambardan yeni bir şaloma almış ve kaynak yapılacak yere gelmiştir.

Zemin katındaki oksijen ve LPG tüplerini aynı anda açmıştır. Kendisi 2. kata çelik konstrüksiyona kaynak yapmak üzere çıkmıştır. Oksijen tüpü yerde yatık durumda kullanılmaktadır.

Tüp ve kaynak şaloması arasında (yaklaşık) 25- 30 m'lik bir hortum bağlantısı vardır. Kaynak hortumları yenedir ve tek ek yeri metal borulu olup, borular üzerine tel(le) bağlanmıştır.

Şalomada yapılan ateşlemede yanma olmamış, ufak patlamalarla (3 -4 kez) alev sönmüştür. (Bu durum bizim, büyük bir olasılıkla, şaloma ağzında da oksijen ve LPG'nin aynı anda açıldığı kanteine varmamıza neden olmuştur).

Şaloma ağzındaki patlamalar sırasında alev içe çekilmiştir.

Sabahın erken saati olduğu ve tüpler gece açıkta beklediği için LPG tüpünde dış hava sıcaklığının (ısının) düşüklüğü nedeniyle likid fazdaki sıkışma tüpte negatif basınç oluşturmuştur ! . Ayrıca oksijen tüpünün basıncı (250 atm.) (Not: 1 Bar = 0.987 atm = 401.8 in H₂O = 750 mm Hg.) likit gazın basıncından (34 atm.) yüksek olduğu için ve likit gaz tüpündeki negatif basınç nedeniyle LPG tüpüne doğru oksijen gazı akışında olmuştur. İçe çekilen alev oksijenle beslenen LPG tüpünde yanmayı sağlamıştır. Yanma sonucu artan basınçla patlama olmuştur.

Aşağıdaki resimler incelendiğinde de yukarıdaki bulguların doğru olduğu kanısı pekişmektedir.

Tüplerin üzerinde, manometrede ve hortum bağlantı noktasında herhangi bir yanma görülmemiştir. Yani yukarıdan herhangi bir çapak düşmesi veya bağlantılarda herhangi bir kaçak söz konusu değildir.

Patlamanın şiddeti ile kaynak hortumlarının yarılmış olduğu görülmüştür. Ancak hortum içlerinde herhangi bir yanma ve kurumlanmaya rastlanmamıştır. Bütün yanmalar alevin şiddetiyle yüzeydir.

Resim'de patlamanın olduğu yer görülmektedir. Görüldüğü gibi oksijen tüpü yerdedir. Patlama ile devrilmemiştir ! . Montaj şantiyesindeki yaygın kullanımda da gözlenen tüp taşıma arabalarının olmadığı yerlerde oksijen tüpünün yatık olarak kullanılmakta olduğudur.

Alt'taki resimde parçalanmış LPG tüpünün dağılan parçalarının bir araya getirilmiş durumu görülmektedir.

Resimden de anlaşılacağı gibi iç yüzeyler tamamen kurumlaşmıştır. Bu da içte bir yanma olayının gerçekleştiğini göstermektedir.

Oksijen kaynağında yapılması gereken işlem basamakları aşağıda belirtildiği gibi olmalıydı:

[Not: Gaz tüpleri, çalışma anında dik duracak ve devrilmemeleri için gerekli tedbirler alınacak ve tehlike anında kolayca sökülecek şekilde bağlanmış olacaktır (İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü Madde 164/2)].

Basıncı gaz tüpleri mutlaka dik olarak bir yerde sabit tutularak kullanılmalıdır. Eğer eğik olarak kullanılacaksa tüpün alt ucu ile üstü arasında en az 30° bir açı olmalıdır.

Şaloma kontrol edilmeli, ağızda herhangi bir çapak veya kirlilik varsa temizlenmelidir.

Hortumlar ve bağlantılar kontrol edilmeli arızalı veya yıpranmış hortumlar kullanılmamalıdır. Bağlantılar mutlaka kelepçe ile yapılmalıdır.

Önce yanıcı gaz açılmalı ve şalomada yanıcı gaz tu-

tuşturulduktan sonra yakıcı gaz – oksijen gazı – açılması ve kullanım basıncı hiç bir zaman 5 atmosferi geçmemelidir. Şalomadaki oksijen vanası yavaş yavaş açılarak uygun zengin yanma sağlanmalıdır.

Kaynak bitiminde ise önce oksijen şalomada kapatılmalı sonra yanıcı gaz kapatılmalı ve ana vanadan şalomaya gaz gelişi mutlaka kapatılmalıdır.

Kaynak sırasında yapılması gereken işlemlerle kaza sırasında yapılanları karşılaştırdığımızda hatalı durumları açıkça görürüz:

Oksijen tüpü yerde yatık durumdadır.

Oksijen tüpü ve yakıt (LPG) tüpü ana vanadan aynı anda açılmıştır.

Şalomada da oksijen ve likit gaz aynı anda açılarak yakılmaya çalışılmıştır.

Şalomada herhangi bir kontrol ve temizlik yapıp yapılmadığı belli değildir.

Şalomada yanma gerçekleşmeyince alt kattaki tüplerde ve basınç göstergelerinde herhangi bir kontrol ve vana kapatma işlemi yapılmamıştır.

11 Nisan 2000 tarihinde saat 10:25'de; montajı tamamlanarak üretime başlamış olan (birinci LPG tüp patlamasının olduğu) endüstri tesisinde, ünite binalarının birinin kuzey doğusundaki bir sahada kaynak - kesim işlemi yapılmak istenmiştir.

Ateşli işi yapacak kaynakçı ekibindeki yardımcı personel, oksijen takımını çalıştırmak için LPG tüpünün vanasını açar ve şalomanın alev almadığını görür. LPG tüp çıkışında bulunan alev tutucunun tıkalı olabileceği düşünerek yerinden söküp yenisini takar. İkinci denemede de şaloma alev almaz ve LPG akışı olmaz. Bu defa şaloma girişinde bulunan geri tepme valfinin tıkanmış olabileceğini düşünür ve söker ve yenisini takar. Deneme sonucu LPG nin şalomaya geldiğini görür. Hortumları tekrar bağlarlar bu arada kaynakçı (ustası) oksijen (O₂) ve LPG tüplerinin hor-

tum renklerinin daha önceden yanlış bağlanmış olduğunu belirtir ve arkadaşına hortumları sökmüşken doğru olarak değiştirmelerini teklif eder.

Hortumların yerini değiştirip tekrar bağlar ve şalomayı ateşler. 4-5 saniye sonra oksijen(O₂) hortumu patlayarak küçük bir alevle yanmaya başlar. Kaynakçı takım arabası içinde bulunan yangın söndürme tüpü ile alevi söndürür.

Alev geri tepme valfi alevin oksijen tüpüne girmesine önlemiştir.

[Not: Kesme, kaynak ve tavlama gibi ısıya bağlı işlemler sırasında, oksijen tüplerinin ve beraberinde kullanılan LPG tüplerinin bağlantılarında alev tutucu emniyet valflerinin takılı olması gerekir –Binaların Yangından Korunması Hakkında yönetmelik Madde 109/12)].

[Not: şalomoya gelen hortumlar, ayrı ayrı ve diğer tesislerden de kolaylıkla ayrılacak renkte olacaktır (İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü Madde 164/59).

Gaz kaynak donanımları – kaynak yapma, kesme ve benzer işleri için lastik hortumlar TSE EN 559, Nisan 2008' e göre; hortum rengi: Oksijen için mavi, bütün yakıt gazları için: kırmızı/ portakal rengi olmalıdır]

İş Kazası ve / veya ciddi olay(lar)ın araştırılması için işinde iş güvenliği uzmanının da bulunduğu ekibin bu olayla ilgili yaptığı araştırma sonuçları şu şekilde özetlenmiştir:

Patlayan hortum üzerinde daha önceden meydana gelmiş en az 2 noktada yanık ve ısı ile deformasyon mevcuttur. Bu bölgelerden basınçlı oksijen gazı geçerken sızdırma meydana gelmiş olabilir.

Hortumlar yer değiştirdiği için oksijen hortumu içinde bir miktar LPG kalmıştır.

Oksijen hortumu içinde bulunan (oksijen +LPG) karışımı hortumun daha önceden zayıflamış olan bölgesinden yüksek basınç ile yırtılarak veya şaloma ısı ile temas ederek patlamayı meydana getirmiştir.

Bu ciddi olayın **ana/kök nedeni:**

“LPG hortumu ile oksijen hortumunun yer değiştirmesi” olarak belirlenmiştir.

Yardımcı (katkıda bulunan) nedenler ise;

“Yüklenici firma (ve taşeronunun) içinde tüp değişimi ve arızalarına müdahale konusunda yetkili ve bu konuda eğitimi veya tecrübesi bulunan bir çalışanın belirlenmemiş olması.

Kaynakçının işe başlamadan önce tüpleri ve hortumları kontrol etmemesi.

(İşyerindeki ikinci patlama / yanma olayından) Bir hafta önceki günlük saha (güvenlik control) turlarında ve Cuma günleri yapılan haftalık İŞ GÜVENLİĞİ toplantısında belirtilmiş olmasına rağmen sahada yüklenici firmaya ait tüm basınçlı tüplerin bakım ve kontrole alınmaması” şeklinde özetlenmiştir.

Bu kazanın birinci olay gibi felakette sonuçlanmamasında en önemli pay: alev geri tepme valflerinin (yaklaşık 15-20 TL x 2 değerindeki) beklenen görevi yerine getirmiş olmasıdır.

ANIMSANAN BİR BAŞKA KAZA

18 Haziran 2001'de, bir inşaat firmasında (USA) oksijen tüp patlaması olayı meydana geldiği bilgisini (internetten) edinilmiştir. Bu ciddi olayda “alev tutucu geri tepme valfi” bulunmayan sistemlerde ve maalesef şalomoya metallere vurularak kıvılcım oluşturulması yöntemiyle ateşleme yapılmasının zaman içinde yarattığı deformasyon, (resimde görülen) böyle bir vakanın yaşanmasına neden olabileceği belirtilmiştir. Özellikle işletmelerinize yüklenici firma personeli kanalıyla yaptırdığınız kaynak / kesme işlemlerinde eksiklikler ve yanlış uygulamaların sıklığı daha da arttığı belirtilmektedir.

Bu olaydan alınacak ders: İşçiler aletlerini ve ekipmanlarını her gün kontrol etmeli ve bozuk ekipmanı derhal değiştirmeli, ayrıca bu tip olayları önlemek için, tüm oksijen / asetilen kaynak takımının regülatöründe alev tutucu “ alev geri tepme valfi - chech valve” olmasıdır (alev geri tepme valfi hamaç başlığında değil oksijen yakıt regülatörünün yakınında olmasıdır).

SONUÇ VE ÖNERİLER

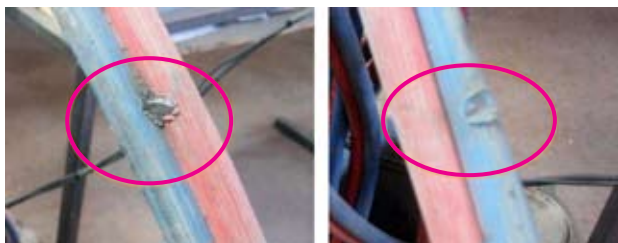
Gerçekten "önlemek ödemekten çok çok daha ucuz ve daha insancıdır". İş kazaları ve yangınlar önlenbilir.

İş kazası ve yangınların kök nedeni; tekniğin gerektiği önlemlerin alınmaması, güvenlik kurallarının uygulanmamasıdır.

Bu nedenle tüm iş kazaları, proses kazaları, ciddi olaylar, işyerindeki tüm ilgililerin katılımı ile araştırılmalı, kök nedeni bulunmalı, sonuçları işyeri çalışanları (büyük endüstriyel kazalarda da kamuoyu) ile paylaşılmalı ve bir eğitim aracına dönüştürülmelidir. Bu katılımlı çalışmanın yanı sıra şu önlemler mutlaka alınmalıdır :

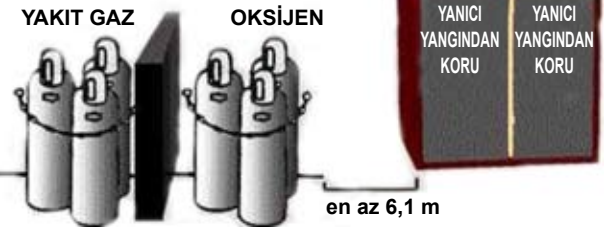
- İşçiler aletlerini & ekipmanlarını her gün kontrol etmeli ve bozuk ekipmanı derhal değiştir(t)melidir.
- Oksijen hortumu mavi, yakıt (LPG) hortumu kırmızı / kavun içi renkte olmalıdır.
- Bu tip olayları önlemek için, tüm oksijen / LPG veya asetilen kaynak takımının regülatöründe alev tutucu "check valve" olmalıdır (hamlaç başlığında değil).
- Basıncılı gaz (ör: oksijen) tüpleri; çok dikkatli ve güvenli kaldırılmalı, taşınmalı ve depolanmalıdır.
- İşverenler işyerinde (yasal olarak) risk değerlendirmesi yap(tır)malı, uygulanabilir tüm güvenlik önlemlerini almalıdır.

- Tüpler devrilmeye karşı bağlı / zincirli bulundurulmalı ve yukarıdan üzerlerine / kafalarına bir şey düşme olasılığına karşı önlem alınmalıdır.
- Tüpler kullanılmadıkları zaman , yakıt (LPG) tüplerinden ayrı (ateşe dayanıklı bir duvarla ayrılmalı veya 6,1 m uzağa depolanmalı), iyi havalandırılan bir yerde depolanmalıdır.
- Dolu ve boş tüpler ayrı ayrı depolanmalı.

DUVAR / BARIYER İLE 1,5 m
duvar 1/2 saat yangına dayanacak

- Tüplerin regülatörleri (Ulusal mevzuat ve standartlarda öngörülen durumlarda değiştirilmelidir). Örneğin: İngiliz standartlarında , regülatör hasar görmüşse, 10 yıldan daha fazla yaşlı ise, en yüksek basıncı göstermiyorsa kesinlikle kullanılmamalıdır. Eğer 5 yaşını geçmişse ve kullanılmıyorsa, vanası iyi çalışmıyorsa değiştirilmelidir.

DİPNOTLAR

(1) (Not: 3 Şubat 2011'de Ankara Ostim'de yaşanan iki patlama ile ilgili (basında) bir işçinin; tüplere oksijen yerine başka (doğal gaz veya LPG vb.) gazın doldurulduğu yönünde itirazlar ve bu doğrultuda tutuklamaların yapıldığı yansıdı !)

(2) Cemal Kozacı'ya teşekkürlerimizle.

KAYNAKLAR

- 1- Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Çalışanların Korunması Hakkında Yönetmelik. (R.G: 26.12.2003/25328)
- 2- Muhtemel Patlayıcı Ortamda Kullanılan Teçhizat ve Koruyucu Sistemlerle İlgili Yönetmelik (R.G: 27/10/2002 / 24919)
- 3- Binaların Yangından Korunması Hak.Yönetmelik (R.G.19.12.2007 -Değ.9.9.2009 / 12937 ve 27344)
- 4- <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/16959306.asp?gid=373>
- 5- <http://www.ucl.ac.uk/medicalschoollmsa/safety/docs/gascylindersafety.pdf>

“Marka Almak” ya da “Marka Olmak”

Gazenfer Özcan'ın Anısına...

Erdoğan BOZBAY*

Günümüzde bir marka tutkusudur almış başını gidiyor. Sokaklar, caddeler tepeden tırnağa gezici reklam panolarına dönüştü(rüldü) adeta. Bunun zorla yapılmadığı bir gerçek. Herkes gönüllü soyunuyor bu işe, severek üstleniyor bu tanıtımı. Ücret almadığı gibi avuç dolusu paralarla aldığı malların bir de tanıtımını yapıyor. Tanıtım mı yoksa hava atmak mı yorumu size kalmış.

Eskiden de iyi markaların tutkunları vardı elbet. Pahalı mal kaliteli, kaliteli mal da markalı olur düşüncesi her zaman olagelmıştır. Ama şu gerçeği de unutmamak gerek. O zamanlar üretilen malların markaları çoğunlukla en içlere, zor görünür bir yerlere konulurdu. Görünür bir yere konulanlar da elden geldiğince takı yada aksesuar yardımıyla gizlenmeye çalışılırdı. Aksi halde, **“görgüsüz, şımarık, züppe, sonradan görme”** ile ödüllendirilmeniz(!) işten bile değildi. Zamanla markalar en göz alıcı yerlere, boyutları da giderek büyümeye başladı. Artık, bir başkasının üzerinde görüp beğenilen bir giysinin markasını merak etme durumu kalmadı. Daha karşıdan bas bas bağıriyordu, ben şu markayım diye. Yalnız bir şey merak edilir oldu. **“Acaba bu gördüğüm sahtesi mi, yoksa aslı mı?”**Bu durum, bir insanî zaafı da beraberinde getirdi. **“Amaaan, herkesin üstünde ayısından var. Ne bu yuva çocukları gibi. Farklı bir şeyler bulmalıyım!”** Tabii bulabilirseniz. Dolaşın bakalım. Oysa güçlü markalar, dünyanın en uzak köşelerine sizden çok önce gittiler bile. Zevkler çoktan tek tipteşti.

Yalnız giyim kuşamda mı oldu bu tıpkılaşıma? Hayır. Saç modelleri, tırnak boyaları, aksesuarlar, yiyecekler, içecekler, dinlenen müzikler, eğlence yerleri, konuşulan diller, davranışlar... Hatta öylesine aynılaştı ki, karşılaştığınız insanların hangi ülkeden, hangi kıtadan olduğuna dair en küçük bir ipucu yakalanamaz oldu.

Oysa her kıta, her ülke, hatta aynı ülke içindeki bölgesel farklılıklar bile korunması gereken değerlerin başında gelir. Ve her toplum kendi yaşam biçimini düzenler. Örneğin çok eski dönemlerde, insanlara verilen en büyük cezalardan birisi, belli bir süre tiyatroya gitmemektir. Bir bestenin ilk dinletisi, bir sahne oyununun ilk gösterimi, bir düşünürün söyleşisi büyük bir olaydı, katılımcılar için büyük bir onurdu. Katılmayan için ise hüzün, daha ötesi büyük bir utançtı. Günümüzde ise böylesine anlamlı bir etkinliğe katılmamak, birçokları için ödül sayılısı yeridir. Günümüzde, birisini cezalandırmak istiyorsanız eğer; çok önemsemediği, popüler bir sanatçıyı izlemekten, ağza alınmayacak esprilerin peş

peşe patlatıldığı bir filmden alıkoymak, belli markaları alabilecek olanaklardan mahrum etmek, yıldızı bol bir otelde tatil yaptırmamak vb. daha etkili olabilir, daha çok içini acıtabilir.

İtiraf etmeliyim ki, tüm bu yazılanlara bir Fransız'ın sözleriyle, büyük usta Gazanfer Özcan'ın yaşamını noktalayışındaki çelişki neden oldu. Sarkozy'nin kankası olarak nitelendirilen reklâmcı Jacques Seguela şöyle buyurmuş; **“Eğer 50 yaşını aşmış bir erkek halâ ROLEX tak(a)mıyorsa bu hayatta çuvallamış demektir.”** Bu sözleri geri kalmış bir ülke zengini ya da petrol şımarığı bir Arap Şeyhi söylese, yaşamdaki başarıyı sadece para kazanmak olarak nitelese, inanın üzerinde durmaya bile değmezdi. Ama işin içinde Fransız varsa, hele de ülkenin en tepesinde oturan yöneticinin yakın dostuysa durum değişiyor. O ülke, gerçekleştirdiği devrimle dünyaya örnek olmuş, sayısız düşünür, edebiyatçı, heykeltıraş, besteci, ressam, tiyatrocü, sinemacı, devlet adamı yetiştirmiş, diğer ülkelere örnek olmuştur. Ve tüm bu kültür, sanat, düşün insanlarının tek düşüncesi, daha güzel bir dünya yaratmak üzerine yoğunlaşmışsa. İnsanların yaşamı ıskalamaması, daha insanca, daha kaliteli yaşaması, daha güzeli görebilmesi, daha estetik olanı seçebilmesi için elinden geleni üretmiş, ürettiklerini de insanlığa armağan etmiş eşsiz değerlerse, elbette durum değişiyor. Üzerine bir şeyler yazmak kaçınılmaz oluyor. İnsanlığa mal olmuş o insanların yaşadığı dönemlerde, en ucuzu 4.500 dolar olan kol saatleri, azman jipler ve benzeri statü aksesuarları yoktu elbet. Ama zaman içinde kendileri birer marka, ekol/okul olup çıktılar... Dönemlerinin pahalı ve göz kamaştırıcı oyuncaklarının peşinden koşuşturdular. Çoğu sefalet içinde, ama onurlarıyla yaşamlarını sürdürdüler. Sahip olamadıklarından ötürü hiçbirinin çuvallamadığı, eserleriyle hala yaşamlarını inatla sürdürmelerinden belli değil mi!

Benzer düşünceden hareketle, günümüzde, sayıları giderek azalsa da benzer yaşam biçimini kararlılıkla sürdürenler var elbet. Onlar da daha önceki örnekleri gibi sadece ürettikleriyle ilgilenir, kimsenin uçurtmasına kuyruk olmaz, yaşamı asla ıskalamazlar. Kesinlikle çuvallamaya da niyetleri yoktur. O kadar yoğun tempoda çalışırlar ki, havalı saatlerine bakacak, havalı otomobillerine binecek, havalı lokantalarda yemek yiyecek, havalı evlerde aylak elitlere(!) partiler verecek ne zamanları vardır ne de gereksinimleri... Yaşam biçimleriyle olduğu kadar, ölümleriyle de insanlara örnektir onlar. Son nefeslerinde bile, başarının sadece para kazanmak olduğunu zannedenlere ders vermeyi inatla ve inançla sürdürürler.

* Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

İki Buçuk

Servet ŞENGÜL

Elili yıllarda Çalkarcı Hüseyin (nasıl etmişse etmiş) Bulgaristan'dan göç ederken, beraberinde çalkarını da getirmişti.

Çalkar, bir metre eninde, üç metre uzunluğunda, bir buçuk metre yükseklikte, iskeleti tahtadan bir alet. 60 cm çapında iç içe geçmiş silindir biçiminde elek sacları, bir metal milin eksenine bağlıdır. Milin ucu, dişli kutusuna bağlı bir kol ile döndürülerek, harmandan çıkmış buğdayı taşından-toprağından ayırır. İki yetişkinin, biraz zorlanarak da olsa kaldırıp küçük arabasına kondurabildiği bu alet, biz çocuklara uzay aracı gibi görünürdü. Ama en cazip yanı, çalkarı taşıyan mini tekerlekli, oyuncak kılıklı arabasıydı. Öğle molasında Hüseyin amca gözünü yumdu mu, arabayı boş tarlaya çıkarıp oynardık. Yakalanırsak, çok fena küser, o gün çalkarın kolunu bize çevirtmezdi. Taş çatlasa elli kilo çeken, gömleğinin üstünden kaburgaları sayılan, çerden-çöpten bir adamdı. Bizim en fazla on-on beş kez çevirebildiğimiz o kolu, bir robot gibi saatlerce çevirirdi. Dişlilerin çıkardığı cayırtı, aşığı mahalleden bile duyulsa da, Hüseyin amca kulağının dibindeki bu sese pek aldırmazdı.

Babam, artık büyüdüğümü düşünüp, Çalkarcı Hüseyin'e yarından sonra gelmesini söylemem için "göçmen mahallesi"ne, beni gönderdi. Kasabaya onlardan önce geldiğimiz için, bize göre onlar "göçmen"di. 1950'li yıllarda, Bulgaristan'dan gelenlerin iskân edildiği bu mahalleden bir kaç kez geçmiştim. Tek katlı kerpiç evleri ne kadar yoksul görünse de asla pis değildi. İçi - dışı mutlaka çivitli kireçle badana edilir; yazın tozdan, kışın çamurdan geçilemeyen daracık sokakları, hep taze kireç kokardı. Küçük bahçelerinde envai çeşit çiçeğin, sebzenin, meyvenin, tıklım tıklım birbirine karışmışlığı ayrı bir şenlikti.

Nasıfların, Hüseyin amcalarla komşu olduklarını o gün öğrendim. Babamın tarifine göre evi bulmaya çalışırken birbirimizi aynı anda fark ettik. Köşedeki evin duvarına yaslanmış bir kütük gibi dururken, fırladı ve kollarını iki yana açarak önümü kesti. Hem yaşça, hem de cüssesiyle benden büyüktü. Bu koca kasketli adamın benimle ne alıveremediği olabilirdi ki? Gözlerini kocaman açmış, kaşlarını hızla indirip-kaldırarak genizden gelen acayip bir sesle bir şeyler söylüyordu. Komik bir şekilde, kaşlarıyla şapkası aynı anda inip-kalkıyordu. Elindeki paraları şıkırdatıp "Var mı, iki buçuk var mı? Versene, versene..." diyerek üstüme geliyordu. Kaçamadım... Kasılıp kaldım öylece. Ben de saçma sapan bir şeyler söyledim galiba. Küçük adımlarla sıvışmaya çalışırken, o cebindeki paraları şıkırdatarak on-on beş adım kadar izledikten sonra peşimi bıraktı. Koşarak eve döndüm. Abim bahçede bir şeylerle uğraşıyordu. Hâlâ olayın etkisindeydim. Anlatınca, halime hiç acımadan gülmeye ve dalga geçmeye başladı. Sonra da teselli eder gibi,

- Nasıf oğlum o! Korkma! İlk gördüğü herkese yapar bunu.

- Yaa! Sen öyle san! Kendin git o zaman!

Gitti ve on-on beş dakikada geldi. Göz ucuyla yokladım; bir yerlerinde yara-bere var mı diye, yoktu!

Bir yıl sonra İlk Okula başladığımda, göçmen mahallesinden arkadaşlar edinmeye başladım. Artık Nasıf'ın yakınlarında olduğum için, bana zararı dokunmayacağını anlamıştım. Arkadaşlarımdan öğrendiğime göre, küçükken geçirdiği bir hastalık sonucuymuş bu durumu. Hayatla tek bağı, o zamanlar tedavülde olan metal iki buçuk liraları bi-

riktirmekti. 'İki buçuk' dışında hiçbir paranın onun içi değeri yoktu. Aramızda konuşurken bir yandan durumuna üzülür, bir yandan da korkuyla sağ kulağımızın memesini çekti-rip, en yakındaki tahtaya, işaret parmağımızın tersiyle tık tık vururduk. Büyüklerimizden öğrenmiştik bu belâ savuşturma tekniğini.

Annesi her sabah tertemiz elbiselerini giydirir, tembihlerini yineledikten sonra kapıyı açıp sokağa gitmesine izin verirdi. Zaten bir iş yapmadığı ve diğer çocuklarla oynamadığı için üstü-başı da pek kirlenmezdi. Köylü kasketi, kocaman gözleri ve tuhaf gülüşüyle hemen dikkat çekerti. Gerçek adı Nasuh'u kimse kullanmaz, "Nasıf" deyip geçerti herkes. Hiç büyümeyen bir çocuktu Nasıf. Yaz -kış fark etmez; her mevsim yakasız gömleğinin üzerinde koyu renk kumaş ceketi ve kasketiyle mahallenin uğruydu. Evinin yirmi metre civarından ayrılmaz, köşesinde durup yolu gözlerdi. Tanısın- tanımasın, gözünü kestirdiği kişinin önüne fırlayıp, avucundaki metal paraları şıkırdatır; "Bak, bak! İki buçuk... Haha, haha,, daha evde var yaaa!" diye bağırırdı. Ne söylersen söyle, o, paralarıyla ilgili bir cevap verir, bildiği cümleleri tekrarlardı.

Kasabamızın sanayi bölgesi seçilmesiyle birlikte "yabancılar" birer ikişer; sonra akın akın gelmeye başladılar. Nüfus artkça konut ihtiyacı, konut ihtiyacı artkça eski yapılar yıkılıp, yerine apartmanlar dikilmeye başladı. Döküntü evlerini, beklemedikleri paralara kiraya, arsalarını kat karşılığı "mütayit"e verenler kadar "sikortalı iş"e girenler de bu yeni hayatı çok sevdi. Küçük esnaf artık veresiyeler için "harmandan sonra"yı beklemek zorunda değildi. Önceleri kuşkuyla bakılan "yabancı"lar herkesin ekme kapısı olmuştu ama mahallelerin o eski bildik, güvenli ortamı hızla değişmeye, hatta altüst olmaya başlamıştı. Kimse, bu hengâmede bir şeylerin değiştiğini fark edemedi o uğursuz güne kadar. Olayın ayrıntısını Hüseyin amca ertesi yıl öğlen molasında babama anlatırken öğrendim.

Bir gün, ezan vakti geçip hava karadığı halde eve gelmemiş Nasıf. Her yerleri aramış, herkese sormuşlar ama yer yapılmış da yerin dibine girmiş sanki. Annesi çok ağlamış. Sabah olmuş Nasıf yine yok. Gün öğleye dönerken, iki sokak ilerde, yerine apartman yapılması planlanan yıkıntılar olduğu bir arsada oynayan çocuklar bulmuş Nasıf'ı. Koca kafasındaki, kocaman kasketi yokmuş. Kafasının arkasından sızan kan küçük bir gölet oluşturmuş toprakta. İki buçukların birkaçı çevreye dağılmış. Anlaşılan, birileri bir şekilde kandırıp, akşam karanlığında o arsaya götürmüş, şimdiye kadar kimsenin elinden almayı düşünmediği iki buçuklukları gasp etmeye çalışmışlar. Verir mi Nasıf? Ölür de vermez!

Eve getirdiklerinde sağ eli yumruk halinde ve kolu kasatıymış. Tüm uğraşlara rağmen elini açamamışlar. Ertesi gün, Arif Hoca teneşirde yıkarken bolca sıcak su dökmüş çözülmüş eli. Avucundan bir tane iki buçukluk çıkmış.

Olay duyulunca, önce büyüklerin içi üşüdü. O güne kadar kasabada herkes "eceliyle" öldüğü için akılları karıştı, ne yapacaklarını bilemediler. Evlerde, kahvelerde, tarlalarda, şantiyelerde, köşe başlarında, fısıltıyla anlattılar bir birlerine; çocukların duymadığını, anlamadığını düşünerek.

İlk duyanlar, duymayanlara, gözlerini kocaman açıp, nefes nefese anlatırken bir daha korktular. Bütün çocukların yüreği buz kesti bu yüzden. O günden sonra bayramlarda aldığımız "iki buçuk"larını kimselere gösteremedik.

Sosyal Hizmetler Tarihi Kilometre Taşları

A. Gürhan FİŞEK*

23 Nisan'ı çocuk bayramı, 19 Mayıs'ı gençlik bayramı yapan ve "küçük hanımlar, küçük beyler ..." diye seslenen Cumhuriyetin Kurucuları, çocukları çok önemsemişlerdi. Bunda gerek Çanakkale'de, gerek Sarıkamış'ta, gerekse Kurtuluş Savaşı'nda cepheye sürülen, ölümüne tanık oldukları kahramanların, geride anasız-babasız kalan çocuklarına karşı sorumluluk duymalarının da çok önemli bir rolü vardı. Böylece ülkenin bağımsızlığına ve yücelmesine duyulan sorumluluk ile çocuklarımıza karşı sorumlulukların yerine getirilmesi kaynaşmıştı. Bu sorumluluk yalnızca devletin üstlendiği ve yönlendirdiği bir sorumluluk değildi. Çocuk Esirgeme Kurumu'nun, gönüllü nitelikte bir yurttaş örgütü biçiminde örgütlenmesi, hem gelir kaynaklarına kolay ulaşımı, hem de yurttaşların etkin katılımını sağlamıştır. Çocuk Esirgeme Kurumu, Cumhuriyetin Anıt Kurumlarından biri. Ta ki, 1982 yılında, 12 Eylül yönetimince devletleştirilene kadar. Devlet, sivil toplum örgütlerine el koydu ve "bir şey yapılacaksa onu ben yaparım" dedi.

Acaba bir şey mi değişti? Hayır. Yalnızca varolanın üzerine bir tuğla daha koymak, ben omuz veririm daha olumlu bir sonuç alabilmek çabası yok. Gücünü herkese göstermek isteyen bir otorite ve ezilen çocuklar ...

Turgay Çavuşoğlu'nun kitabında, bugün izlediğimiz film eskilerde kalmış görüntülerini bize gösteriyor. Size bir örnek :

"Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu İstanbul Merkezi 1942-1943 Yılı Kongresinde Okunan Umumi Raporda; 'İstanbul sokaklarında gecenin geç vakitlerinde sinema kapılarında başı açık, pejmürde kıyafetli, yalın ayak bir takım serseri çocukların dilencilik ettiği, kiminin gazete sattığı, bazılarının da herhangi bir işporta malı satmak bahanesiyle dilencilik veya küfecilik ettiği senelerden beri kurumumuzun dikkatini celbetmekte, kurumumuzun ilk müessislerinden merhum Besim Ömer Paşanın idare heyetinde bulunduğu zamanlardan başlayarak zamanımıza kadar gelip geçen idare heyetleri İstanbul'un yüz karasını teşkil eden bu acı ve elim manzaranın bertaraf edilmesi işini mesai programlarına ithal etmişler, bunun için her çareye başvurmuşlardır. Başarılması mühim maddi fedakarlıkları istilzam eden bu iş, maalesef müsmir ve faali neticeye bağlanamamıştır. (s.122) "

* Prof.Dr., Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü - İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Bu kitapta, iki kişilik sıvrılıyor. Bunlardan biri toplumsal sorumluluğunu her şeyin önüne koymuş bir kişi Hasip Akınel ; diğeri toplumcu bir vali Kazım Dirik. Her ikisinin de bazen buluşan, bazen tek başlarına yürüttükleri çabalarla, yaşamı güzelleştirmeye çalıştıklarına tanık oluyoruz. 1923 yılında Hasip Akıncı'nın İzmir'de hayata geçirdiği Sepetçilik Okulu uygulaması, bir yandan işsiz ve nitelsiz çocuklara bir sanat öğretirken; öte yandan üzümlü ihraç etmek için sepet bulamayan üreticilerin sorununu çözmüştür. Yine 1926-1935 yılları arasında İzmir'de Valilik yapan Kurtuluş Savaşı komutanlarından General Kazım Dirik, bir çok sosyal projeye imza atmıştır. Bunlardan biri de, çocuk kamplarıdır. Bir yandan çocuklara yurttaşlık eğitimi verilirken, bir yandan da okul-dışı zamanlarda, spor, açık alan çalışmaları gibi destek programları ile sağlıklı, ahlaklı, ülkesi için canını verebilecek yurttaşlar hedeflenmiştir.

Turgay Çavuşoğlu'nun "Sosyal Hizmetler Tarihi Kilometre Taşları" kitabıyla, bize gönül zenginlerinin, gönüllü örgütlerin ve yerel yönetimlerin çalışmalarından tarihsel kesitler sürüyor. Kadın ve Sosyal Hizmet Vakfı tarafından yayınlanan kitap 144 sayfa ve 9 bölümden oluşuyor. Bölümler şöyle :

- İslahaneler (1861- .)
- Darülaceze ve Sosyal Hizmetler (1896- .)
- Kazım Karabekir ve Savaş Çocukları (1919)
- İzmir Sepet Çiçek Mektebi (1923)
- Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ve Çocuk Bayramı (1921)
- Galata Çocukları Kurtarma Yurdu (1933)
- İzmir Çocuk Kampları (1934)
- İstanbul Serseri ve Satıcı Çocuklar Projesi (1942)
- Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu'nun Çıkmasında ÇEK Projesi ve CHP Meclis Grubu Raporunun Etkileri (1942)

Geçmişini bilmeyen kişi, herşeyin kendisiyle başladığını sanır. Aklına gelen her fikrin, yeryüzünde kimsenin aklına gelmediği heyecanına kendini kaptırır. Bir adım öteye gidemez. Çünkü geçmişi bilmenin en önemli sonucu, yapılan hataları ve eksikleri görmek; onları yapmadan yola devam etmeye çalışmaktır. Bu yönden, Türkiye, çok zengin deneyimleriyle tam bir laboratuvarıdır. Turgay Çavuşoğlu, yalnızca bu kitabıyla değil, tüm çabasıyla bizleri uyarmaya ve yönlendirmeye çalışıyor. Bu sese kulak verelim.

Turgay Çavuşoğlu : *Sosyal Hizmetler Tarihinde Kilometre Taşları* - Kadın ve Sosyal Hizmetler Vakfı Yayını, Nisan 2010.

Çocuk Hastaların Hakları

Berna ÖZPINAR*

GİRİŞ

Sağlık, bedensel ve ruhsal yapı ile birlikte sosyal olarak da tam bir iyi olma durumudur. Günlük yaşamımızda, üzücü bir durumla ya da bir zararla karşılaştığımızda "sağlık olsun" deriz. Kuşkusuz bununla sağlıklı olunduğu süreç her şeyin üstesinden gelineceğini anlatırız. Oysa sağlığımız için sağlık olsun diyemeyiz.

Sağlık, insan için hayat gibi vazgeçilmez ve temeldir. Kişinin yaşam kalitesi öncelikle sağlığına bağlıdır. Toplumların varlık nedeni yurttaşlarının yaşama hakkının güveneye alınmasıdır. Bu ise ancak "sağlık hakkı" ile sağlanabilir. Sağlık hakkı, bireyin anne karnına düştüğü anda başlar. Yaşadığı sürece sağlığının korunup geliştirilmesi, sağlığı bozulduğunda tekrar kazanabilmesi için eşitlik ilkesi çerçevesinde sağlık hizmetinden en üst düzeyde yararlanması temeline dayanır. Her hangi bir nedenle sağlığını yitirdiğinde yaşamının sürdürülmesi için gerekli hizmetleri alması, giderinin devletten karşılanması, toplumun ve bireyin yakın ilişki içerisinde olması da gerekler arasındadır. Hasta, tedavi edici sağlık hizmetinden yararlanma gereksinmesi içinde bulunan kişidir. Bu nedenle de hasta hakları sağlık hakkından ayrı değildir ve onun sağlanmasına hizmet eden öğelerden biridir..

HASTA HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE HASTA HAKLARI

Hasta Hakları , öz olarak insan haklarının sağlık alanında uygulanmalarından biridir. Kavram 1970'li yıllarda ilk kez Amerika Birleşik Devletlerinde tartışılmaya başlanmış, uluslararası metinlerde yer almış ve aynı dönemlerde, ülkeler, ulusal mevzuatlarında düzenlemelere gitmişlerdir. Ülkemizde Anayasa ile güvence altına alınmış olan yaşama ve "Sağlık Hakkı" Anayasamızın 17. maddesi ile düzenlenmiştir. Bu hüküm "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz" şeklindedir.

Hasta Hakları, ülkemizde 1998 yılında "Hasta Hakları Yönetmeliği" ile düzenlenmiştir. "Biyoloji ve Tıbbın Uygulanmasında İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi" ise 2003 yılında onaylanarak yasallaşmıştır. Bunların dışında Sağlık Bakanlığı, sağlıkta dönüşüm programı kapsamında yürütülen çalışmalarından olan hasta hakları 15.10.2003 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmış ve buna ilişkin "Hasta Hakları Yönergesini" yayımlamıştır.

Hasta Hakları, daha geniş bir kavram olan sağlık hakkının içerisinde bir alandır. Hasta hakları, sağlık hizmetinden yararlanma gereksinmesi içinde bulunan kişilerin, salt insan oldukları için sahip oldukları, Anayasa, uluslararası anlaşmalar, yasalar ve diğer mevzuatta yer alan hakları-

dır. Yönetmelikte hasta haklarının neler olduğu belirtilmiş ve ilkeleri yer almıştır. Bunlar Yönetmeliğin 5. maddesinde "Sağlık Hizmeti Sunumundaki İlkeler olarak belirtilen altı ilkedir. Ve

a) Bedeni, ruhi ve sosyal yönden tam bir iyilik hali içinde yaşama hakkının, en temel insan hakkı olduğu, hizmetin her aşamasında daima göz önünde bulundurulur.

b) Herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkını haiz olduğu ve hiçbir merci veya kimsenin bu hakkı ortadan kaldırmak yetkisinin olmadığı bilinenek, hastaya insanca muamelede bulunulur.

c) Sağlık hizmetinin verilmesinde, hastaların, ırk, dil, din ve mezhep, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç ve ekonomik ve sosyal durumları ile sair farklılıkları dikkate alınmaz. Sağlık hizmetleri, herkesin kolayca ulaşabileceği şekilde planlanıp düzenlenir.

d) Tıbbi zorunluluklar ve kanunlarda yazılı haller dışında, rızası olmaksızın kişinin vücut bütünlüğüne ve diğer kişilik haklarına dokunulamaz.

e) Kişi, rızası ve Bakanlığın izni olmaksızın tıbbi araştırmalara tabi tutulamaz.

f) Kanun ile müsaade edilen haller ile tıbbi zorunluluklar dışında, hastanın özel hayatının ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz." şeklinde belirtilmiştir.

Yönetmelikte düzenlenen hakların bazıları şunlardır:

- Bilgi İsteme Hakkı (Hasta Hakları Yönetmeliği Md. 7 ve 3.Bölüm Md. 15-20)
- Hekimini Seçme ve Değiştirme Hakkı (Hasta Hakları Yönetmeliği Md. 8 ve 9)
- Hastanın Rızası ve Onam hakkı(Hasta Hakları Yönetmeliği Md. 24-37)
- Tıbbin Gereklere Uygun Teşhis, Tedavi ve Bakım Hakkı(Hasta Hakları Yönetmeliği Md. 11,12)
- Tedaviyi Reddetme Hakkı(Hasta Hakları Yönetmeliği Md. 25)
- Mahremiyet ve Özel Hayata Saygı(Hasta Hakları Yönetmeliği Md.21-23)
- Başvuru Hakkı(Hasta Hakları Yönetmeliği 8.Bölüm)
- Hasta Güvenliğinin Sağlanması Hakkı(Hasta Hakları Yönetmeliği Md. 37)
- Onurlu Ölüm ve Ötanazi Yasağı(Hasta Hakları Yönetmeliği Md. 13)
- Hastanın İnsani Değerlerine Saygı ve Ziyaret Edilmesi Hakkı(Hasta Hakları Yönetmeliği Md. 39)
- Hastanın Dini Vecibelerini Yerine Getirme ve Dini Hizmetlerden Yararlanma Hakkı(Hasta Hakları Yönetmeliği Md. 38)
- Refakatçi Bulundurma Hakkı(Hasta Hakları Yönetmeliği Md. 40)

Yönetmelikte bunların dışında da haklar düzenlenmekle birlikte en temel hak bilgi isteme, hastanın aydınlatılması ve onayı (rızası) ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir.

Resim, www.medya73.com, adresinden alınmıştır.

* Av., Ankara Barosu

ÇOCUK HASTALARIN HAKLARI

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliği, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'nde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisi'nde belirtilmiş ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde ulusal uluslar arası metinlerde çocuklar için düzenlemeler yer almıştır. Nitekim Hasta Çocuklar Bildirgesi European Association for Children in Hospital'in 1988 Mayıs'ında Leiden (Hollanda)'da gerçekleşen birinci konferansında ilan edilmiş, 2001 yılında Brüksel'deki 7. Konferansında düzenlenmiştir. (<http://www.kindundspital.ch/charta-d.pdf>)

Bu bildireye göre;

Çocuklar, ancak gereksinim duydukları tıbbi tedavi, evlerinde ya da gündüz kliniklerinde yapılamadığında hastaneye alınmalıdır. Hastaneye yatan çocuklar da anne-babalarını ve öteki yakınlarını her zaman yanlarında görme hakkına sahiptir.

- (1) Çocuk hastaneye yatırılırken, anne-babasına çocuğuyla birlikte kalabileceği bildirilmeli, çocuğun yanında kalabilmeleri için yardım edilmeli ve yöreklendirilmelidir.
- (2) Anne-babalar, bunun için ek ücret ödememeli, maaş kesintisine uğratılmamalıdır.
- (3) Anne-babalar, çocuğun bakımına katılabilmek için "temel bakım" ve "klinik rutini" hakkında bilgilendirilmeli ve aktif katılım için özendirilmelidir.
- (4) Tıpkı Anne-babaları gibi çocuklar da, yaşları ve kavrayışları paralelinde bilgilendirilme hakkına sahiptir.
- (5) Bedensel ve ruhsal sıkıntılarını giderecek her türlü yöntem uygulanmalıdır.
- (6) Çocuklar ve Anne-babaları, sağlık durumlarını ilgilendiren her karar katılma hakkına sahiptir.
- (7) Her çocuk, gereksiz tıbbi tedavi ve muayenelerden korunma hakkına sahiptir.
- (8) Çocuklar, gelişimleri gereği aynı gereksinimlere sahip diğer çocuklarla birlikte bakılma hakkı vardır.
- (9) Çocuklar erişkin ünitelerine yatırılmamalıdır.
- (10) Çocuklar, yaşlarına ve durumlarına uygun, oynamak, dinlenmek ve eğitim almak için kapsamlı olanakları olan bir çevrede bulunma hakkına sahiptir. Çevre, çocukların gereksinimlerine uyan bir şekilde düzenlenmeli ve uygun personele sahip olmalıdır.
- (11) Çocuklar, eğitimleri ve empati yetenekleri çocukların bedensel, ruhsal ve gelişimsel gereksinimlerine, ailelerinin gereksinimlerine yanıt verebilecek görevliler tarafından bakım görme hakkına sahiptir.
- (12) Çocuklara duygu ve anlayışla yaklaşılmalı, mahremiyetlerine her zaman saygı gösterilmelidir.
- (13) Her çocuk, gereksiz tıbbi tedavi ve muayenelerden korunma hakkına sahiptir.

Kuşkusuz, sağlık hizmeti gereksinim duyanlar içerisinde çocukların önemli bir payı vardır. Çocuk hastalar da yukarıda saydığımız yönetmelikte yer alan haklardan yararlanırlar. Ancak özelliği gereğince de Hasta Hakları Yönetmeliğinde çocuk hastalara ilişkin özel düzenlemeler de ayrıca yer almıştır. Yönetmeliğin 15. maddesine göre hastanın küçük olması halinde (çocuk 18 yaşını tamamlamamış olan kişidir) sağlığı ile ilgili bilgi isteme hakkı ve-

lisine aittir. Veliler bu yetkiyi Medeni Kanundaki esaslarla birlikte kullanırlar. Velisi olmayan küçük için bu hak, yasal temsilcisi tarafından kullanılacaktır.

Çocuğa tıbbi bir müdahalede bulunulabilmesi için yine velilerinin/yasal temsilcisinin onayı gereklidir. Ancak Yönetmeliğin 26. maddesinde çocuğun tıbbi müdahaleye iştiraki başlığı altında, velinin izninin yeterli olduğu hallerde dahi mümkün ölçüde çocuğun dinlenmesi suretiyle tıbbi müdahaleye iştiraki sağlanmalıdır, denilmiştir.

Sağlık personeli, anne babaların, bilgi ve onay (rıza) haklarını ve çocuk üzerinde haklarını kullanırken, çocuğun çıkarlarını gözetmediğinin anlaşılması durumunda, çocuk hakları çiğnetilmemelidir.

Diğer yandan, gerekli bir tıbbi müdahale veliler tarafından red edilmesi (velayet hakkının kötüye kullanılması durumunda) tıbbi müdahalede bulunmak için Yönetmeliğin 24. maddesine göre mahkemeden izin alınmalıdır. Yine Yönetmeliğin 24. maddesinin devamında derhal müdahale edilmezse, çocuğun hayatı veya hayatı organlarından birisi tehdit altına girecekse izin şartı aranmayacağı düzenlenmiştir.

Çocuk hastanın da mahremiyetine, insani değerlerine saygı gösterilmeli, bilgileri gizli tutulmalıdır. Hasta haklarının ihlal edilmesi durumunda bu kez yasal başvuru hakları vardır. Çünkü sadece hakkın olması yeterli değildir. Bu hakların ihlal edildiği durumlarda çocuk hasta adına velisi/yasal temsilcisi tarafından başvuru hakları kullanılacaktır.

Sonuç olarak,

Hasta Hakları Yönetmeliğimizin amacını belirten 1. maddesinde, "Temel insan haklarının sağlık hizmetleri alanındaki yansımaları olan ve başta Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sında, diğer mevzuatta ve milletler arası metinlerde kabul edilen hasta haklarını somut olarak göstermek ve sağlık hizmeti verilen bütün kurum ve kuruluşlarda ve sağlık kurum ve kuruluşları dışında sağlık hizmeti verilen hallerde insan haysiyetine yakışır şekilde herkesin hasta haklarından yararlanması esaslarını düzenlemek" olduğu yazılmıştır. Bu önemli ve kapsamlı bir düzenlemedir. Sağlık hizmeti alınan her yerde, her durumda, ulusal ve uluslararası tüm mevzuattan doğan haklardan yararlanılacağına işaret etmektedir. Kuşkusuz bu amaç çocuklar içinde söz konusudur.

Çocuklar sağlık hizmetine gereksiniminin en yoğun olduğu hasta gruplarıdır. Bunların hasta hakları, konularından ötürü ayrı düzenlemeyi gerektirir. Nitekim gerek ulusal ve gerekse uluslararası metinlerde çocuk hastaların hakları ayrıca düzenlenmiştir. Çocuğun yaşam hakkının sağlanması, sağlık hakkının sağlanması ve korunması ile mümkündür. Bunun sağlanması için hasta hakları bilincinin oluşturulması ve devamlı haklarının çiğnenmesi durumunda, haklarının kullanılması için başvuru kanalları ve merkezleri oluşturulmalıdır. .

Kaynakça :

- Akyıldız, Sunay, Özkan, Hasan, Hasta-Hekim Hakları ve Davaları, Ankara, 2008
- Büyükkay, Yusuf, İstenmeden Dünyaya Gelen Çocukların Bakım Eğitimi ve Tedavi Giderlerinin Tazmin Edilmesi Sorunu, İstanbul, 2006
- Er, Ünal, Sağlık Hukuku, Ankara, 2008
- Hakeri, Hakan, Tıp Hukuku, Ankara, 2007
- Sarıtaş, Hatice, Hasta Hakları Açısından Hekim Sorumluluğu, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmış yüksek lisans tezi, Ankara, 2005
- Özpinar, B, Tıbbi Müdahalede Kötü Uygulamanın Hukuki Sonuçları (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmış yüksek lisans tezi), Ankara, 2007
- Ankara Barosu Hasta Hakları Bülteni, Ankara, 2009
- A'dan Z'ye Sağlık Hukuku , İstanbul Barosu, İstanbul, 2007

BOZTEPE'DE HEYECAN

I

Karne Telaşına Gerek Yok

2003 yılından beri, Boztepe'de (Türküzü, Ankara) genç kızlarımızla birlikteyiz. İlkokul dördüncü sınıfta başlayan birlikteliğimiz, sekizinci sınıfın sonuna kadar yoğun olarak sürüyor. Ondan sonra da birbirimizi unutmuyoruz : Sıkıntı oldukça ya da özel günlerde biraraya geliyoruz. Genç kızlarımızın başarıları ile yaşamda attıkları adımlarla mutlu oluyoruz, kıvanç duyuyoruz.

Karnelerin alınması işte böyle özel günlerden. Anadolu, Meslek ve düz Lisede okuyan kızlarımız da, koşa koşa genç kız evine geliyorlar; onlar da başarılı. Kendilerine verilen emekleri, bağlanan umutları hiç boşa çıkarmadılar.

Genç Kız Evi, genç kızlarımızı eğitimde tutunmanın, onlara ders çalışmanın (ve sonra da eğlenmenin) tadını fazlasıyla duyurdu. Düzenli çalışan, emek veren ve elinden gelenin fazlasını yapan genç kızlarımızda, karne alırken, korku ya da telaştan eser yok. Çünkü özgüvenliler ve iyi sonuçlar alacaklarına inanmışlar. Yıl boyu düzenli çalışan, kendisini geliştirmek için çabalayan, gece yatıp gözlerini kapattığında gelecek düşleri gören çocukların karneleri hep iyi olur. Duyulan bir merak da değil, notlarını tahmin edebiliyorlar. Heyecan, büyümekten kaynaklanıyor ; bir basamağın daha aşılmış ve çitanın biraz daha yükseltilmiş olmasından kaynaklanıyor.

Yine de, karnesini alan genç kız, karnesini bir bayrak gibi sallayarak, Evimize koşuyor. Gönüllülerimiz çoktan kutlama hazırlıklarını yapmışlar bile. Pastalar, kekler, börekler çocukları bekliyor. Ağız tadıyla bir kutlama. Ama nasıl? Bağırış, çağırış. Kimsenin ne dediği anlaşılıyor. Gönüllülerimiz düşünüyor: 2 gün önce böyle miydi? Aynı çocuklar sessiz sedasız derslerini çalışıyor; konuşmak için sırasını bekliyordu. Doğal bu .. Dersler bitti. Şimdi sıra kurtlarını dökmeye. Oyunlar oynanacak, şarkılar söylenecek. Yeni eğitim dönemine hazırlanılacak.

II

Seslerle Duygulanım

Boztepe'de heyecan bitmiyor. Her yeni şey, tek düze yaşantılarının dışında yapılanlar, genç kızları heyecanlandırıyor. Sık sık Leyla Gencer Sahnesi'nde Ankara Devlet Opera ve Balesi'nin oyunlarını izlemeye gidiyoruz. Baleler, operetler, tiyatrolar ve her şeyden öte sanat ortamı çocukların ilgisini çekiyor. Bu gezilerimizin düzenlenmesi, tam

bir elbirliği, gönül birliği ile gerçekleşiyor. Gönüllümüz Ayşe Kandamar'ın çabalarıyla, Ankara DOB bize ücretsiz bilet veriyor; Çankaya Belediyesi otobüsleriyle taşıyor; gönüllülerimiz genç kızlarımıza eşlik etmek üzere geziye katılıyor. Bu geziler yalnızca Boztepe'deki genç kızlarımızın değil, annelerinin de ilgisini çekiyor. Sanat öyle büyüdü bir güç ki, herkesi kavıyor ve içine alıyor.

Genç kızlarımızdan Ebru, izlenimlerini anlatırken, "İzledik, gördük ve seslerin hayatımızın her yerinde olduğunu anladık" diyor.

Hümeysa hemen ekliyor : "Opera'da çok heyecanlı, mutlu ve sevinçli hissettim".

Arzu, sözü onun ağzından alıyor: "Hepsi birbirinden güzel, hepsi birbirinden özel. İnsan Anadolu'yu anlayınca, görünce içine bir mutluluk düşüyor."

Duygu şöyle söylüyor: "Tiyatroya daha önce de, birlikte gitmiştik. Yine de ben servis araçları gelmeden 4-5 saat önce giyinmişim. Tiyatro salonunu görünce, sessizce yerlerimize geçtik ve beklemeye başladık. Zil çaldı ve küçük bir sessizlik oldu. Bir tek biz yoktuk. Herkes susmuştu. Çok güzel sesler dinlemeye başladım. Müzikalimizin adı Seslerle Anadolu'ydu."

Seslerle Anadolu'yu oluşturan bölümleri de Tuğba S.'in kaleminden okuyalım :

- Kına gecelerinde söylenen türküler
- Köroğlu'nun türküsü
- Urfa türküsü
- Gündüz-gece türküsü
- Karagöz ve hacivatın hayatı
- İstanbul türküleri
- Hoş gelişler ola Mustafa Kemal Paşa.

Noktayı Çiğdem koyuyor : "Herşey çok güzeldi. Dansçılar, o kıvrak hareketleri ile beni büyüttiler. O büyünün etkisiyle gösteriyi soluksuz izledim. Gösteri sonunda çok sevinçli ve çok mutluydum. Bir de bunun üstüne, uslu durup, gösteriyi yapılması gerektiği gibi izlediğimiz için kutlanınca, daha da sevindim."

III

8 Mart Dünya Kadınlar Günü "Ben Ona Yapacağımı Bilirim"

Tuğba U., "Dünya kadınlar günü kadınların özgürlüğünün simgesi" olarak niteliyor. Bütün kızlar, bu günün ve kendilerine tanınan hakların önemini bilincinde.

Nur sorusunun yanıtını bir türlü alamadığını söylüyor: "Dünya'da kadınların bir çoğu dayak yiyip öldürülüyor. Sizce kadınların dayak yiyip öldürülmesinin sebebi nedir? İşte hala bu sorunun yanıtını alamıyoruz."

Hatice, kadın-erkek eşitliğine değinirken, "erkeklerin kadınlara eziyeti"ni bir türlü eşitlik kavramıyla bağdaştırıyor. "Hala utanmadan kadınlara vuruyorlar, dövüyorlar" diyor. "Ama bana göre kadın olarak, erkeklerin yaptıklarını yanına bırakmamalıyız. Burada kadınların da suçu var, çünkü erkeklerin kendilerini dövmesine rağmen gidip de şikayet etmiyorlar. Dünya Kadınlar Günü bizim için o kadar önemli ki, hiç değilse yılda bir kez, yani Dünya Kadınlar Günü'nde nefes alabiliyoruz. Bazıları sabırlı ol diyorlar ama o kadın nasıl sabırlı olabilir ki; kocasından boşansa bile o peşini bırakmıyor; o kadın nasıl sabırlı olabilir. Eğer ben de bu davranışı görürsem, mahkemeye veririm. Eğer peşimi bırakmazsa, ben ona yapacağımı bilirim."

Genç kızlarımız bize umut veriyor. Onlarla ve anneleri ile Dünya Kadınlar Günü'nü kutluyoruz. "Hiç değilse yılda bir gün nefes alabiliyoruz" diyorlar. Ama yetmiyor.

IV

"Hele bir başbakan olayım ..."

Boztepe'de genç kızlarımıza vermek istediğimiz değerlerin başında, yurttaşlık bilinci geliyor. Yurttaş olmak, yalnızca topluma karşı ödevler üstlenmek değil; aynı zamanda insan olmaktan doğan haklarını da sahiplenmeyi içerir. Genç kız evinin varlık nedenlerinden biri şu: Kızların en temel hakları olan eğitim görmelerini, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini aşmalarını ve toplumsal yaşama etkin bir biçimde katılmalarını sağlamak.

Bütün çabaların kızlarımızı ne yönde etkilediğini, ancak bazı olaylar ya da yazı denemeleri gösteriyor. Tuğba'nın öğrenci temsilciliğine aday olması (Bkz. Çalışma Ortamı sayı 114), bu kanıtlardan biri. Bir başka kanıt da, genç kızlara sorduğumuz "Başbakan olsanız ne yaparsınız?" sorusuna verilen yanıtlar:

Genç kızlarımızın, ufkunun Boztepe'nin sınırları aşması, hedeflerimizin arasında. Onların tüm ülkedeki erkeklerle ve kadınlarla eşit haklara sahip olduklarına; çalışkanlıkları, kapasiteleri ve yetenekleri ölçüsünde eğitim basamaklarını yükselebileceklerine inanmaları çok önemli. Ama her şeyden önce "yurttaş" olduklarının bilincine ermeleri gerek.

Bu saydığımız hedeflere, Boztepe'li genç kızlarımızın koşmakta olduğunu kanıtlarından biri de, kendilerinden,

başkaları için bir şeyler yapabilmeyi tasarlamaları. Acaba gerçekten Boztepe'li genç kızlarımıza, Genç Kız Evi'ne devam ettikleri yıllarda bir şeyler kazandırmış mıyız? Yanıtını bulmak için onlara soruyoruz : "Başbakan olsaydınız ne yapardınız?"

Ecem, "Ülkenin sorunlarını öteki parti başkanlarıyla atışarak, yumruk yumruğa gelerek, kötü sözler söyleyerek, çözemeyeceğimi bilirdim. Onlarla bir araya gelip, ülke sorunlarını nasıl çözeceğimize ilişkin düşünce ürettirdim ve öteki liderlerin beni dinlemesini ve anlamasını beklerdim. Benim düşüncelerimle ilgili eleştirilerini alıp, onlarla bu konu hakkında -altını çizice çizice söylüyorum-kavga etmeden tartışırdım." diyor.

Sevilay: "Kadına uygulanan şiddet için bir şeyler yapardım. Mesela kampanyalar açar, onlar için para toplar, onların sığınabileceği bir yer açardım (sadece kadına). Bu yerde kocasından dayak yiyen (şiddet gören) kadınları ağırlardım. Onlara sahip çıkardım. Daha sonra kadınlar için bir şey daha yapardım; çalışmayan veya çalışmayan kadınlara iş bulurdum."

Tuğba S.: "Kırsal kesimdeki okula gönderilmeyip de süt sağan, tarlalarda çalıştırılan ve küçük yaşta evlendirilen kızlar için de 'Haydi Senin de bir Kız Öğrencin Olsun' kampanyası hazırlatarak kırsal kesimdeki kızları okutmaya çalışırdım."

Hande : "Eğer ben bu ülkenin başbakanı olsaydım, ilk işim eğitimdeki aksaklıkları düzeltmek olurdu. Hiç beğenmiyorum ben bu eğitim sistemini. Çünkü Amerikan tipi eğitim sistemine dönüymüş. Hayır, anlamadığım şu ki, SBS, OKS, ders saatleri azaltılacaktı; beden eğitimi dersi 1 saatten 2 saate çıkarıldı. Bu ülkede hiçbir şey tam yerine oturmamış. Milli Eğitim Bakanı her kararı kendi alacağına, bir şeyleri de bize sorsa."

Hatice : "Ben başbakan olsaydım, Türkiye'nin gelişmesini sağlamak için eğitim almadık çocuk bırakmazdım. Türkiye'de bilim atölyeleri açardım. Ülkemizden bir bilim insanının çıkmasına katkıda bulunurdum. Türkiye'mizi biraz daha geliştirerek bilim insanlarının başka bir ülkeden Türkiye'ye beyin göçüyle göç etmesini sağlayabilirdim."

Tuğba U. : "Türkiye'de bilim insanları yetiştirerek bu ülkeyi kalkındırmaya çalışırdım. Okullarda temizlik parasını kaldırıp, devletin temizlik görevlisi göndermesini sağlardım. Her okulda resim sergisi, kitap kampanyaları düzenlerdim. Her mahallenin ayrı bir çöpçüsü olup, her gün çöplerin alınmasını sağlardım. Okullarda her hafta tarihi yerlere gezi düzenlerdim." diyor.

Gecekondu mahallesi olarak nitelenen Boztepe mahallesindeki genç kızlarımızın hayata bakışlarına, sorunlara çözümleyici yaklaşımlarına, dinamizmlerine hayran olmak elde değil. Geleceğimize ilişkin sorunlara (eğitime, bilime ve teknolojiye) verdikleri önem kadar; güncel sorunlara (kadına yönelik şiddet, okullarda temizlik parası, mahalleden çöplerin toplanması, babalarının işsizliği) da önem veriyorlar.

Bu ülkede "Aydınım" diyenlere çok iş düşüyor. Bilginin kaynağına ulaşan ve dağıtımında da yetkili olan bu küme, toplumsal sorumluluk konusunda daha duyarlı olmalı. Genç Kız Evi gibi merkezleri çoğaltmalı ve gençlerin önünü açmalı. Yeni iş alanları göstererek, Ar-Ge çalışmalarına yönelerek umudu da ülke düzeyine dağıtmalı.

Aydınların "toplumsal sorumluluk" kavramını irdelemeleri, bunu nasıl uygulayacaklarını "yol ve yöntemleri" ile birlikte ortaya koymaları gerek.

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

Çift El Kumanda Düğmelerinin (Butonlarının) Yeri Değiştirilmiş Bir Pres'de Çalışma

Mustafa TAŞYÜREK*
(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Durum: Daha kolay ve verimli çalışmak için, presin çift el kumanda düğmeleri, ilave bir sistem ile kolay ulaşılabilecek yere(de) çıkarılmıştır.

İşçilerin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeyi tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. (Not: Makinenin orjinal (ilk) yapısında çalıştırma düğmelerinin / butonlarının kazara çalıştırılmaya karşı üzeri kapatılarak güvenli duruma getirilmiştir. İlave sistemde ise düğmelerin üzeri açıktır .) Açık kalıp ile çalışılan bu durumda işçinin eli presin altında iken (kazara – düğmelerin / butonların üzerine birşey düşmesi veya basılması durumunda) pres çalıştırılabilir ve işçinin parmakları ezilebilir.
2. İşçi daha verimli çalışmak için butonlardan birini (ör. Bant yapıştırarak) daima basılı duruma getirebilir!. Bu durumda işçinin eli presin altına malzemeyi koyarken veya alırken, diğer açıktaki düğmeye kazara basılması veya düğmenin üzerine birşey düşmesi durumunda, pres çalışarak işçinin parmaklarını ezebilir.
3. Pres çalışırken oluşan gürültü işitme kaybına neden olabilir .
4. Presin şekillendirdiği parça fırlarak işçinin gözünün zarar görmesine neden olabilir..

> Yanıtı 10. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Şeyda AKSEL
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Ecz. Dr. Ayçe ÇELİKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Dr. Seyhan ERDOĞDU
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Bahar GÖKLER
Dr. Uğur GÖNÜL
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. Müge ERSOY KART
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Prof. Dr. Şerife Türcan ÖZŞUCA
Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Dr. Engin TONGUÇ
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP ARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç.Dr. Ömer Tunç SAVAŞÇI
Prof.Dr. Cahit TALAS

YAZI KURULU

Taner AKPINAR

Umur AŞKIN

Can Umut ÇİNER

Akasya KANSU

Emirali KARADOĞAN

Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR

İÇİNDEKİLER

• ANIMSA

Toplum Hekimliğine Gönül Verenler:

Sıtma Mücadelesinde Bir Öncü : Yüzbaşı Şahin 2
Mümtaz PEKER

• ÇOCUK HABER

Çocukların Gözlerinde Yarını Okumak 4
Derleyen : Emirali KARADOĞAN

• TOPLUM

SORGULUYORUZ : Gençler Neden İşsiz? 7

• İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

Yitirilecek Zaman Yok 9
A. Gürhan FİŞEK

• İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

Kaynak ve Kesme Facialarını "Asla Unutma" 11
Mustafa TAŞYÜREK

• TOPLUM

"Marka Almak" ya da "Marka Olmak" 16
Erdoğan OZBAY

• YAŞAM

İki Buçuk 17
Servet ŞENGÜL

• KİTAP TANIMI

Sosyal Hizmetler Tarihi Kilometre Taşları 18

• TOPLUM

Çocuk Hastaların Hakları 19
Berna ÖZPINAR

• VAKIF HABERLERİ

Boztepe'de Heyecan 21

BULMACA

İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım

Çift El Kumanda Düğmelerinin (Butonlarının) Yeri Değiştirilmiş

Bir Pres'de Çalışma 23
Mustafa TAŞYÜREK

Kütüphane

Fusret H. Fişek Bilim ve Sanat Ortamı

<http://kutuphane.fisek.org.tr>

• **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi
Vakfı Adına

A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)

• **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**

A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)

• **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4

Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)

Tel: 0312 419 78 11 • Faks: 0312 425 28 01 - 395 22 71

• Web sayfası: www.fisek.org.tr

• Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayınlanan yazılar,
resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.

• Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu bir HAKEMLİ dergidir.

• Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımızı
düzenli olarak gönderilmektedir.
Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak görmek isteriz.

• Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)

• ISSN 1302-3519

• Sayı: 115 • Mart - Nisan 2011

• Ücretsizdir

• **Yapım ve Basım:** Büyük Anadolu Medya Grup
İstanbul Cad. Elif Sk. Sütçü Kemal İşhanı No:7/188
İskitler 06060 ANKARA

Tel: 0312 384 30 70 (Pbx) • Faks: 0312 384 30 57

Baskı Tarihi : 25 Nisan 2011